

Univerzita Karlova v Praze
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

**VNÍMANIE VIRTUÁLNEHO PROSTREDIA CHATOV
U SÚČASNÝCH PUBESCENTOV**

Bakalárska práca

Autor: EMÍLIA JAROŠOVÁ
Vedúci práce: doc. PhDr. VÁCLAV BŘICHÁČEK
Praha 2008

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 27.6.2008

.....
podpis

OBSAH

A. TEORETICKÁ ČASŤ

1. Úvod

2. Pubescencia z psychologického pohľadu

2.1. Telesný vývoj

2.1.1. Význam telesného vývoja

2.2. Vývoj poznávania

2.3. Emócie

2.4. Vzťahy

2.5. Vývoj komunikácie

2.6 Vývoj osobnosti

3. Komunikácia v prostredí internetu a tzv. chatov

3.1 Internet

3.2 História internetu

3.3 Kyberpriestor

3.4 Internetová komunikácia

3.5. Chat

3.6. Pokec.sk

4. Psychológia a internet

4.1. Špecifika internetovej komunikácie (so zameraním na chat)

4.1.1. Ochudobnenie o neverbálnu zložku

4.1.2 Zmeny identity a anonymita

4.1.3. Prostredie bez zábran- disinhibícia

- 4.1.4. Všetci sú si rovní*
- 4.1.5 Prekračovanie hraníc*
- 4.1.6. Tempo*
- 4.1.7. Multiplicita komunikácií*
- 4.1.8. Rozšírenie počtu potenciálnych komunikujúcich*

B. PRAKTICKÁ ČASŤ

1. Metóda

- 1.1. Úvod*
- 1.2. Prístup*
- 1.3. Metóda zberu dát- rozhovor*
- 1.4. Priebeh a prostredie interview, motivácia*
- 1.5. Výber vzorky*
- 1.6. Spracúvanie dát*
- 1.7. Analýza dát*
- 1.8. Kvalita výskumu*
- 1.9. Etické otázky*

2. Otázky

3. Analýza otázok

4. Analýza a porovnanie respondentov

- 4.1. Tabuľka*
- 4.2. Svet virtuálny ako akýsi protiklad reálneho*
- 4.3. Virtuálny svet ako súčasť reálneho*
- 4.4. Ostatné prípady (v poradí od virtuálneho k reálnemu)*

5. Záver

TEORETICKÁ ČASŤ

ÚVOD

Internet je v našej spoločnosti relatívne novým pojmom. V súčasnej dobe sa stáva stále dôležitejšou súčasťou života ľudí, najmä mladých, a preto si myslím, že je namieste mu venovať viac pozornosti. Používajú ho nie len ako zdroj vyhľadávania informácií, ale tiež ako komunikačný prostriedok, pričom takýto druh komunikácie prináša mnohé špecifiká. Vo svojej práci som sa rozhodla venovať chatovej komunikácii. Akokoľvek by sme sa snažili popísať tento fenomén a jeho prežívanie mladými ľuďmi, stále by to bol akýsi popis zvonka, pretože aj keď v súčasnej dobe môžeme navštevovať chat, nikto z nás v jeho prostredí nevyrastal, a teda na nikoho z nás nevlýval práve v období, keď sa formovala jeho osobnosť najviac. Preto si myslím, že je najvhodnejšie skúmať tento jav z pohľadu samotných mladých užívateľov chatu, najlepšie práve v tomto období utvárania osobnosti. Je zbytočné pozorovať internet zvonka a snažiť sa popísať, ako zle vplýva na našu mládež, kým nepochopíme ako ho vníma sama mládež a prečo na ňom trávi toľko času a necháva sa ním (ak vôbec) ovplyvňovať. Je jednoduché povedať, že internet (podobne ako to bolo jednoduché povedať o televízii) kazí mládež, ale ako hovorí Lévi, „Ani prospech ani prehra nesídlia b technike. Techniky sú vždy ambivalentné, pretože premietajú do materiálneho sveta naše emócie, zámery a plány.“ (Lévy, 2000, s. 14). Mladých ľudí tak chatovať nikto nenúti, samých ich to zaujíma. Možno teda chat len vhodne zareagoval na nejakú ich potrebu, ktorá doteraz nebola uspokojivo napĺňaná. Takisto ale netreba zabudnúť na možné negatíva, a to napríklad, že by sa mohol pre nich stať internet, alebo chat len zjednodušením skutočnosti, akousi prístupnejšou skutočnosťou, kde sa dá uspokojivo existovať bez väčšej námahy. Takisto ale internet a chat môže rozhodne vplývať na dospelievajúcich aj pozitívne, a preto je dobré spoznať obe tieto stránky internetu, aby sme lepšie pochopili dospelievajúcu generáciu. Je jednoduché sedieť a nadávať, ako bolo za našej mladosti všetko iné, všetko lepšie, ale technologický vývoj je vec, ktorú už nemôžeme zastaviť, a dokonca ani

ignorovať, preto nám teda neostáva nič iné, len sa pokúsiť lepšie spoznať a pochopiť novinky, ktoré prináša, a mladú generáciu sa poprípade pokúsiť vhodne usmerniť.

PUBESCENCIA (11. – 15. ROK ŽIVOTA)

Pavel Říčan toto obdobie považuje za najdramatickejšiu životnú fázu. Človek podľa neho začína hlbšie chápať svoju individualitu, hľadá svoj „osobitý rukopis“, mení svoje vzťahy...V tomto období sa snáď viac ako kedykoľvek inokedy prejavujú individuálne rozdiely, čo je čiastočne podmienené roznyh fyzickým vývojom, preto pre lepšie pochopenie psychiky v období pubescencie uvádzam aj stručnú charakteristiku telesných zmien.

Telesný vývoj

Toto obdobie predstavuje, ako uvádza Vagnerová, dôležitý bilologický medzník v živote, lebo sa dieťa mení v človeka schopného sa reprodukovať. To sa prejavuje viditeľne i citeľne, a to rastom postavy, zmenou proporcií, vývojom sekundárnych pohlavných znakov, funkciou pohlavných orgánov, poznávaním sexuálnych prežitkov atd. (Vagnerová, 2005)

Říčan uvádza, že do obdobia medzi 11. a 15. rokom života je umiestnený tzv. rastový spurt, teda dočasné prudké zrýchlenie rastu. U dievčat nastáva väčšinou medzi 11 a 12 rokom života, vyrastú v priemere o 9 cm a priberú priemerne 5 kg. U chlapcov nastáva neskoro, zhruba medzi 13. až 15. rokom života, zato je výraznejší, narastú o 10 až 12 cm a priberú približne 6 kg. Samozrejme je to veľmi individuálne. Menia sa tiež telesné tvary. Rozširujú sa ramená a boky (hlavne u dievčat) a na nohách a bokoch sa objavuje vrstva podkožného tuku, ktorá u chlapcov neskoro mizne, u dievčat ostáva. Končatiny rastú rýchlejšie ako trup, čo je výraznejšie hlavne u chlapcov (skade ruka skade noha), u ktorých sú tiež výraznejšie zmeny hlasu, v dosledku nahleho rastu hrtanu a hlasiviek. Dievčatám rastú prsia a u oboch pohlaví sa objavuje dospelé ochlpenie a zvečšujú sa vonkajšie, ale i vnútorné pohlavné orgány, s čím súvisí aj zvýšená produkcia hormónov (testosterón u chlapcov a estrogén u dievčat). Signálom pohlavného dozrievania je u dievčat prvá menštruácia, u chlapcov polúcia. (Říčan, 2006)

Vyznam telesného vývoja

Podľa Vagnerovej sa to, že sa mení zovňajšok, stáva podnetom k zmene sebapoňatia i reakcií okolia. Subjektívne spracovanie týchto zmien môže byť pre pubescenta obtiažne a v každom prípade je veľmi intenzívne prežívané, pretože zovňajšok je dôležitou súčasťou identity. V krajnom prípade môžu takéto zmeny viesť ku pocitu ohrozenia integrity a k strate sebaistoty. Orientácia v zmenenej telovej schéme a prijatie novej identity je proces, ktorý určitú dobu trvá. Telesné zmeny majú rôzny subjektívny význam, (podľa predstáv o atraktivite, úrovne psychickej vyspelosti i reakcií okolia), pubescent na ne môže byť pyšný, alebo sa za nich hamiť... Zovňajšok tiež reprezentuje osobnosť a je prvou informáciou, ktorú okolie dostáva, preto sa so zmenou vzhľadu menia aj reakcie okolia. Problém môže nastať hlavne ak sú tieto zmeny rýchlejšie, alebo naopak pomalšie ako u okolia. Predčasné telesné dospievanie môže spôsobiť stratu istoty, alebo dokonca snahu poprieť realitu. Problémom je to hlavne u dievčat, pretože ich zmeny sú výraznejšie, ale hlavne sa ocitnú v prostredí, kde ostatní rovesníci sú ešte deti a nevedia takúto zmenu vhodne prijať. U chlapcov je väčší problém spomalenie telesného dospievania. Takýto chlapci mávajú nízky sociálny status a stávajú sa predmetom agresie silnejších spolužiakov. Často sa potom pokúšajú o kompenzáciu nedostatkov v inej oblasti. (Vagnerová, 2005)

Téma zovňajšku a jeho zmien je pre moju prácu dôležitá z toho dôvodu, že sa priamo týka internetovej komunikácie v prostredí chatu, respektíve, lepšie povedané priamo netýka. Chat je práve prostredím, kde sa dospievajúci môže svojej telesnej schránky akoby zbaviť, kde ju môže nechať doma a okolie s ktorým prichádza do kontaktu je nútené ho vnímať bez tejto inak vstupnej informácie. Na chate sa nestane že by niekto vstúpil do „miestnosti“ a všetci by videli, že je maličký, alebo že mu hrubne hlas, či rastú prsia. Celý tento pre pubescentov často zahambujúci doprovod svojej osobnosti sa zrazu stáva nedôležitým, hoci obvykle je jednou z hlavných oblastí záujmu. Tu sa môže cítiť aj ten najmenší chlapec z triedy s ešte stále detským hlasom ako Arnold Schwarzenegger. Človek sa tak môže zbaviť svojeho „neférovo prideleného“ fyzického a komunikovať bez jeho obmedzení. Otázkou ale ostáva, nakoľko je to správne, utekať pred skutočnosťou do virtuálnej reality. Či to v konečnom dôsledku

dospievajúcemu pomôže prekonať ťažké obdobie tým, že existuje miesto, kde dokáže bezproblémovo nadväzovať vzťahy, alebo mu to len poskytne akýsi únik a prestane (a počasie možno prestane byť schopný) riešiť reálnu situáciu, s ktorou skôr či neskôr do kontaktu príde (najskôr každý deň v škole). Ak mu to teda dáva akúsi nádej, že keď je vyrovnanie sa s realitou tak obtiažne, existuje miesto, kde sa s ňou vyrovnávať nemusím, ani ju vôbec riešiť, nie je ľahšie akýmsi spôsobom existovať v tej druhej, milosrdnejšej realite, a tej skutočnej prikladať čo najmenší význam a pohybovať sa v nej len keď je nutné, aj to len s polozájmom. Obávam sa, že na túto otázku sa ale mojej práci odpovedať nepodarí.

Vývoj poznávania

Dôležitými zmenami v tomto období prechádza aj poznávanie. Vagnerová za charakteristické pre toto obdobie uvádza „postupné uvoľňovanie zo závislosti na konkrétnej realite“ (Vagnerová, 2005, str.332), nastupuje štádium formálnych logických operácií, ako ho nazval Piaget. Vagnerová zhrňa typické znaky myslenia dospievajúcich do niekoľkých bodov (podľa Keatinga, 1991): 1. Pripúšťanie viacerých možností, a teda schopnosť posudzovať problém s viacerých hľadísk, schopnosť vidieť ho tiež z pozície niekoho iného. 2. Systematickejšie uvažovanie- pubescent si dokáže stanovovať hypotézy a postupne ich dokazovať, alebo vyvracať. 3. Experimentovanie s vlastnými úvahami. Dospievajúci si tak postupne osvojujú abstraktný spôsob myslenia, v rámci ktorého sa rozvíja deduktívno- hypotetické myslenie (schopnosť aplikácie všeobecných pravidiel), induktívne uvažovanie (schopnosť zovšeobecňovať), kombinačné myslenie, pružnosť myslenia, mení sa tiež postoj k času, súčasnosť prestáva byť najdôležitejšou a jedinou časovou dimenziou, do popredia sa dostáva budúcnosť. S tým sú spojené tiež iné postoje k základným psychickým potrebám, nastáva akási strata istoty, ktorá musí byť nejako nahradená, na obsahu nadobúda potreba seberealizácie, objavuje sa potreba otvorenej budúcnosti. Nový spôsob uvažovania (hypotetické) sa stáva zdrojom neistoty. Veci prestávajú byť jednoznačne dané a je zrejmé, že môžu byť aj inak. To vedie k častej nadmernej kritickosti, ilúzii o vlastnej výnimočnosti, precitlivelosti a vzťahovačnosti, či radikalizmu v názoroch. Autorka tiež uvádza, že sa v tomto období v dosledku

uvažovania o sebe samom zlepšuje odhad vlastných schopností a na základe tohto odhadu si môžu stanoviť primeranejšie ciele. Táto zložka sebahodnotenia ale býva často deformovaná, alebo málo rozvinutá. Takisto sa pubescentom v tomto období rozvíja pameť a dokážu lepšie ovládať svoju pozornosť. (Vagnerová, 2005)

Emócie

Hormonálna premena v dospievaní stimuluje podľa Vágnerovej zmeny v oblasti citového prežívania. Autorka uvádza kolísavosť emočného ladenia, labilitu, dráždivosť, precitlivosť a nárast emočného zmätku. Tiež je pre toto obdobie charakteristické, že sú citové prežitky premenlivé a krátkodobé, čo sami pubescenti často nedokážu vysvetliť. Zmena prežívania sa môže prejaviť impulzívnosťou a slabým sebaovládaním. Charakteristické je tiež, že pubescenti venujú svojim pocitom väčšiu pozornosť, čo vedie (podobne ako u myšlienok) k viere vo výnimočnosť svojich pocitov. Zároveň sa prejavuje nechúť vyjadrovať svoje city. Často tieto pocity ani nevedia verbalizovať. Považujú ich za súčasť svojej intimity a nechcú sa o ne deliť, a tiež sa často boja výsmechu, nepochopenia, alebo sa len hambia. Impulzívnosť a slabé sebaovládanie často vyvolávajú v okolí negatívne a kritické reakcie, čo ešte posilňuje negatívnosť pocitov pubescenta. So zameriavaním sa na vlastné pocity sa prehlbuje ich intenzita a častým javom sa stáva sklon k zlej nálade a depresívnemu naladeniu. Vágnerová tiež uvádza, že podľa Stuchlíkovej (Stuchlíková, 2002) neprinášajú emócie ako základ sebahodnotenia v tomto období príliš validne informácie, ale sú skúsenosťou, s ktorou sa musí dospievajúci vyrovnáť. „Ich motivačný význam je nespochybniteľný, môžu viesť k rôznemu chovaniu, ktorého dôsledky slúžia ako užitočná spätná väzba vedúca k následnej korekcii v emočnej oblasti“ (Vagnerová, 2005, str.342). Na vyrovnanie sa s nepríjemnými pocitmi používajú dospievajúci rôzne obranné stratégie, medzi nimi autorka spomína mechanizmus kyvadla (popísal ho Říčan, 1990), regresiu na nižšie vývojové štádium a únik do fantázie, ktorý „umožňuje odpútanie od reality a aspoň symbolické riešenie situácií, ktoré pubescent nevie reálne riešiť, alebo prežitie rolí, ktoré sa nedajú prežiť v skutočnosti. (...) Táto aktivita môže byť prínosná i ako príprava pre rozvoj nových zložiek identity. Pubescent v tomto prípade nemusí rešpektovať žiadne obmedzenia.“

(Řičan, 2006, str.343) Veľká a ťažká úloha tohto obdobia je podľa Řičana prijať sám seba a to ako fyzickú stránku, tak aj svoje „vnútro“. (Řičan, 2006)

Vzťahy

V období pubescencie sa podľa Vágnerovej menia vzťahy s ľuďmi. Pubescent odmieta podriadené postavenie, teda odmieta autority. Polemizuje s názormi dospelých, aby sám získal postavenie autority, alebo aby si upevnil sebaúctu. Pubescent je kritický samozrejme aj k vrstevníkom, a je tiež veľmi sebakritický, ale to sa neprejavuje tak výrazne ako kritika voči autoritám. (Vagnerová, 2005) Řičan hovorí o tzv. pubescentnej vzbure, ktorej prisudzuje vývojový význam v uľahčení z vymanenia sa z detskej citovej závislosti. (Řičan, 2006) Podľa Vagnerovej prechádzajú veľkými zmenami vzťahy rodinné, pubescent sa odpútava z viazanosti na rodinu a snaží sa rozvíjať iné vzťahy. Pubescent si uvedomuje, že rodičia nie sú všemocní a neomylní a tak strácajú výsadné postavenie, pubescent s nimi trávi menej času, mení sa aj kvalita interakcií. V rámci tejto separácie sa mení aj postoj k hodnotám uznávaným rodičmi. Mení sa tiež postoj ku škole, o ktorej obsahu a zmysle začínajú pubescenti uvažovať. Začínajú chápať jej význam pre budúcnosť. Pubescent vynaloží veľa úsilie len ak je presvedčený, že to má nejaký zmysel. Inak si udržuje „osobný štandard“ aby sa vyhol konfliktom. Mení sa tiež vzťah k učiteľom, ku ktorým prevažuje kritický postoj odmietavý k autoritám. Snahu o osamostatnenie sprevádza orientácia na iné sociálne skupiny ako je rodina. Dôležitú úlohu (dôležitejšiu ako v detstve) začínajú hrať vrstevníci, ktorí majú podobné problémy, zdieľa s nimi hodnoty, normy i spôsob života. „Vrstevnícka skupina slúži ako opora v procese vytvárania individuálnej identity. Dospievajúci sa môže uspokojivo definovať príslušnosťou ku skupine, tzv. skupinovou identitou, ktorá mu pomáha prekonávať neistotu v procese osamostatňovania, v jeho individuácii.(...) Skupinová identita je významnou súčasťou individuálnej identity, ktorá v tomto období prechádza zásadnou premenou a vzhľadom k tomu nie je dostatočne stabilná.“ (Vagnerová, 2005 str.371) Vzťahy s vrstevníkmi môžu uspokojovať potrebu stimulácie, potrebu zmysluplného učenia (pubescenti sa navzájom napodobujú a poskytujú si spätnú väzbu, dospievajúci sa vo vrstevníckych skupinách porovnávajú

s vrstevníkmi a uvedomuje si svoju podobnosť či odlišnosť od nich, čo je dôležité pre pochopenie seba aj ostatných, pre získanie reálnejšieho sebahodnotenia, potrebu istoty a bezpečia (ktorá je oslabená odpútavaním sa od rodiny) aj potrebu byť akceptovaný (vrstevnícka skupina znižuje neistotu a pozitívne ovplyvňuje rozvoj sebapoňatia).

Vo vrstevníckej skupine sa objavuje silná koformita. Do popredia tu vystupujú obľúbenosť, snaha získať vplyv, potreba určiť si vlastné pravidlá. Vrstevnícka skupina má vlastné hodnoty, normy a ideály, určuje si vlastné idoly a podľa nich sa riadi. Ak nie je jedinec vrstevníkmi akceptovateľný, hľadá si iný spôsob dosiahnutia žiadaného výsledku, ako napríklad vnucovanie, uplácanie, lichotenie, zmena objektu (prijíma kohokoľvek kto je ochotný prijať jeho), hľadanie si akejkolvek (hoci aj podivnej) party... Potreba byť akceptovaný je veľmi silná. (Vagnerová, 2005)

V období pubescencie sú dôležité (hlavne spočiatku) izosexuálne skupiny (Říčan, 2005), pričom sa skupiny chlapcov a dievčat navzájom odmietajú. Podľa Říčana ale západná spoločnosť príliš silno stimuluje deti k záujmu o druhé pohlavie, a teda autor súdi, že význam izosexuálnych pubescentných skupín značne klesá

V období pubescencie je tiež veľmi silná potreba priateľstva. Vagnerová uvádza, že sa v období pubescencie snažia pubescenti nájsť niekoho, s kým by mohli zdieľať svoje pocity a komu by mohli doverovať. Priateľské vzťahy sú dôležitým zdrojom emočnej opory a porozumenia. „Priateľstvo je hlbším recipročným vzťahom, ktorý je charakterizovaný vzájomnosťou a intimitou (zahŕňajúcou dôveru, potrebu blízkosti a zdieľanie prežitkov), pozitívnym hodnotením a bezpodmienečným prijatím.“ (Vagnerová, 2005, str.379) Intimita zahŕňa dôveru v priateľa, dospievajúci sa mu môže zveriť a očakáva oporu či pomoc. Intimita znamená tiež výlučnosť – priateľ má určité privilégia, ktoré ostatní nemajú. Dospievajúci chce priateľa, ktorý by sa s ním v mnohých oblastiach zhodoval, mal by podobné názory a záujmy. Priateľstvo posilňuje u pubescentov sebavedomie a sebaistotu. (Vagnerová, 2005)

V pubescencii sú tiež dôležitými prvé lásky a experimentovanie s partnerskými vzťahmi. Říčan dokonca uvažuje o tom (Říčan, 2006), že prvá láska by mohla byť medzníkom konca detstva a začiatku dospievania. Prvá láska je podľa neho platonická, idealizujúca, plachá, často tajná. Sexualita podľa neho začína

autosexualitou a heterosexuálne kontakty nastupujú až po nej (Vagnerová medzi autoerotiku a heteroerotiku kladie ešte úroveň homoerotiky) a často sú motivované zvedavosťou a túžbou dokázať sebe i okoliu vlastnú cenu a príťažlivosť.

Komunikácia

Vagnerová uvádza, že v tomto období obvykle viazne komunikácia s rodičmi a všeobecne s dospelými. Komunikácia s vrstevníkmi je špecifická a snaží sa byť odlišná od komunikácie s dospelými. Pubescenti si vytvárajú vlastný štýl, ich komunikácia máva silnú neverbálnu zložku (chichotanie, strkanie, dotyky, grimasy...) Ich komunikácia je skratkovitá a jej hlavným účelom je často potvrdzovanie vzájomného vzťahu. To platí aj o dlhých telefonátoch, prezváňaní a esemeskovaní. (Vagnerová, 2005)

Vývoj osobnosti

Vagnerová hovorí, že v období dospievania dojde ku komplexnej premene osobnosti, čo samozrejme ovplyvní identitu dospievajúceho. Adolescent sa snaží integrovať jednotlivé zložky svojej identity. (Vagnerová 2005)

Macek rozlišuje osobný (čerpá hlavne z intímnej sebareflexie a sebahodnotenia, podstatné je vedomie vlastnej jedinečnosti, neopakovateľnosti a ohraničenosti voči druhým, odpovedá na otázku „kto som?“) a sociálny aspekt identity (odpovedá na otázky ako „kam patrí?“ „odkiaľ som?“ „Kam smerujem?“) „V čase adolescentu sú predmetom sebareflexie najčastejšie fyzické zmeny, emočná rozkolísanosť a vzťahy k rodičom.“ (Macek, 2003, str.63) V puberte tak začína psychologická diferenciacia- pubescent si začína uvedomovať vlastnú odlišnosť, zvyšuje sa jeho kritickosť. Vagnerová tiež zdôrazňuje úsilie pubescenta o hlbšie sebaopoznanie a presnejšie vymedzenie samého seba. Je vystavený postupnej premene a neistote a musí sa s ňou nejako vyrovnávať. V emočnej oblasti ide hlavne o sebaakceptáciu, v oblasti myslenia abstraktné myslenie, ktoré umožňuje usilovať o budúce hypotetické sebaopoznanie. Objavuje sa introspekcia a potreba zdieľať svoje zistenia s inými ľuďmi, hovoriť o nich. Prostriedkom sebaopoznania je tiež hodnotenie iných ľudí a napĺňanie ich očakávaní. Dôležité je tiež porovnávanie sa

s inými ľuďmi Pubescent sa začína snažiť o komplexné sebapoňatie a vyriešiť rozpory v sebahodnotení. Dôležitou súčasťou sebapoňatia je aj citový vzťah k sebe samému a porozumenie vlastným emóciám. V tomto období si pubescent často tvorí fantazijnú ideálnu predstavu seba samého, vychádzajúc z pocitu, že všetko na sebe na čo si spomenie by mohlo byť aj lepšie. Rozpor medzi ideálom a skutočnosťou sa stáva zdrojom mnohých frustrácií, ale je tiež stimulom k aktivite.

Súčasťou osobnej identity je podľa Vagnerovej aj vzťah k niekomu inému, či už k jednotlivcovi, alebo k skupine. Skupinová identita je akousi oporou ešte nestálej individuálnej identity, je ale tiež ochudobňujúca, lebo často zbavuje jedinca zodpovednosti za svoje chovanie. Pre sebapoňatie je dôležitý tiež výkon a s ním spojená sebaúcta. Silným aspektom utvárajúcej sa identity pubescenta je pocit slobody, dospievaním sa stále zvečšujúci. Vagnerová uvádza, že adolescenti veľmi radi prijímajú slobodu, ale najradšej bez zodpovednosti. (Vagnerová, 2005)

„Pre adolescentov je prítlačivý virtuálny svet, ktorý má jasne stanovené pravidlá, v ktorom nemusia odhaliť svoju totožnosť, resp. môžu to urobiť, len keď chcú. Môžu tu experimentovať s roznoými, často reálne nedosiahnuteľnými variantami svojej identity. V skutočných sociálnych vzťahoch to možné nie je, lebo tu sa neistý adolescent vždykz neuplatní. Chatovanie po internete žiadnu sociálnu korekciu nevyžaduje, adolescent sa tu môže vydávať za kohokoľvek a nekorigovane uspokojovať svoje potreby spôsobom, aký je v reálnom živote neprijateľný či nedostupný. (...) Adolescent sa môže aspoň vo virtuálnom svete ukazovať v rozmanitých podobách, ukazovať rozne alternatívy a získať určitú skúsenosť bez toho, aby ho to zásadným spôsobom zaťažilo či poškodilo.“ (Vagnerová, 2005, str.419)

INTERNET

Vo svojej práci sa zaoberám komunikáciou na internete. Bolo by teda žiadúce najprv vysvetliť niektoré dôležité pojmy z tejto oblasti.

Internet

Encyklopédia Nové universum definuje internet ako „celosvetový systém prepojenia počítačových sietí, ktoré sú schopné navzájom si vymieňať dáta na základe jednotného protokolu TCP/IP. Prepája inštitúcie i súkromné osoby. Rozširuje možnosti komunikácie a prístupu k širokému spektru služieb a informácií.“ (Nové universum, 2003, str.392)

História internetu

Vilém Sklenák vo svojej knihe Data, Informace, znalosti a internet (Sklenák, 2001) píše o histórii internetu. V 60. rokoch sa v Amerike objavila myšlienka vytvoriť sieť, ktorá by prepájala vládne a vedecko- výskumné počítače s čisto vojenskou motiváciou- prežité pri jadrovom údere. Preto to musela byť sieť decentralizovaná, ktorá by mohla fungovať aj v prípade výpadku niektorého z jej uzlov. Všetky uzly mali byť rovnocenné a každý mal mať možnosť vysielat' i prijímať správy. Tie mali byť posielané po kúskoch (paketoch), ktoré mali byť posielané medzi uzlami siete. Na tomto princípe funguje internet dodnes. Prvá sieť na takomto princípe bola inštalovaná v roku 1968 v Národnom výskumnom laboratóriu vo Veľkej Británii, rok potom vznikol v USA tzv ARPANET, prepojením štyroch uzlov- štyroch univerzít (University of California, LA, Stanford Research Institute, University of California, SB a University of Utah). Táto sieť bola veľmi úspešná a stále viac akademických pracovísk malo záujem pripojiť sa k nej. Počet uzlov ARPANETu rástol. Roku 1973 sa pripojili prvé neamerické inštitúcie (britská University College of London a nórska Royal Radar Establishment). Roku 1974 začal nahrádzať provizorný protokol NCP (Network Control Protocol) na bázi ktorého ARPANET fungoval protokol TCP/IP. Vznikali rozne iné siete- UUCP, BITNET, EARN, MILNET... Po roku 1983 výrazne

vzrástol počet počítačov zapojených do siete a do roku 1992 bolo zapojených 1 000 000 počítačov.

Zaujímavé je, že hlavným využitím siete sa nestalo vzdialené používanie počítačov, ale komunikácia elektronickou poštou a elektronické konferencie.

Štandardnými službami sa stali elektronická pošta, FTP a Telnet. Ako sa rozširovala sieť, pribúdali i služby vyššieho typu (Archie, Gopher, Veronica, World Wide Web). Až do roku 1993 ostával internet doménou vedeckých a akademických pracovísk, brániaci sa komerčným aktivitám. Od roku 1993 sa tu ale objavujú komerčné firmy a internet sa stáva bežnou súčasťou života v rozvinutých krajinách.

Kyberpriestor

Internet je fyzickou sieťou, ale v podstate prebieha naša komunikácia prostredníctvom tejto siete niekde, na nejakom virtuálnom (v žiadnom prípade nie reálnom) mieste, a toto miesto je situované vo virtuálnom priestore, ktorý nazývame kyberpriestor. Netýka sa len siete internet, ale aj rôznych iných menších počítačových sietí, ale tiež napríklad siete telekomunikačnej. Pierre Lévi vo svojej knihe *Kyberkultúra* uvádza, že slovo kyberpriestor použil prvýkrát vo svojom románe *Neuromancer* William Gibson v roku 1984 a označil ním akýsi vesmír digitálnych sietí. Tento pojem sa veľmi rýchlo ujal medzi tvorcami digitálnych sietí. Lévi definuje kyberpriestor ako „komunikačný priestor otvorený vzájomným svetovým prepojením počítačov a počítačových pamätí.“ (Lévi 2000, str.83) Uvádza tiež jeho základné funkcie, a to diaľkový priestor k rôznym zdrojom z jedného počítača-rozptýlené spoločenstvá tak môžu komunikovať na diaľku vďaka zdieľanej pameti, ďalej tzv. downloading, teda pretiahnutie súboru, kopírovanie balíku informácií z jednej digitálnej pamäte do druhej a jednu z najdôležitejších a najpoužívanejších funkcií kyberpriestoru- predávanie odkazov. Lévi delí komunikačné prostriedky podľa vzťahu medzi účastníkmi na tri základné kategórie, a to: jeden- všetci (tlač, rozhlas, televízia...), jeden-jeden (pošta, telefón...) a všetci- všetci, a túto kategóriu všetci- všetci môže sprostredkovať kyberpriestor, lebo umožňuje spoločenstvám utvoriť postupne a spoluprácou spoločný kontext. (Lévi, 2000)

Dušková a Vaculík vo svojom článku (Dušková, Vaculík, 2002) vyzdvihujú ako prednosť komunikácie v kyberpriestore ponuku absolútnej rovnosti v komunikácii, nezávislosti na fyzickom mieste pobytu a oslobodenie od sociálnych obmedzení, ako majetnosť, triedna príslušnosť..., čo do istej miery určite platí, ale určite nie absolútne, lebo internet môže ponúknuť možnosť rovnosti, ale stále človek ako osoba existuje aj mimo neho, hoci ponúka virtuálny priestor, virtuálna existencia človeka v ňom je stále viazaná s jeho reálnou existenciou a hlavne čerpá z jeho reálnej psychiky a mysle, a teda zo zabehnutých kategórií a to podľa mňa aj čo sa týka pocitov podriadenosti a nadriadenosti nie úplnej rovnosti (i keď vo veľkej miere môže kyberpriestor prispieť k stieraniu rozdielov. Takisto si myslím, že hoci je internet veľmi rozšírený a počet ľudí zapojených do tejto siete stále rastie, ešte nemožeme hovoriť o úplnej nezávislosti na mieste, a už vobec nie na nezávislosti na majetnosti či triednej príslušnosti (je úplne jedno ako by mohol vystupovať čínsky robotník, alebo obyvateľ slumu na internete ako ropný magnát, keď sa skrátka v živote nebude mať šancu s počítačom, nie ešte s internetom stretnúť)

Internetová komunikácia

Komunikácia na internete môže prebiehať rôznymi spôsobmi. Lukáš Faltýnek vo svojej diplomovej práci (Faltýnek, 2002) uvádza dve delenia komunikácie na internete, a to podľa prostriedkov komunikácie a podľa prostredia komunikácie. Podľa prostriedkov sa teda komunikácia delí:

Prostriedky komunikácie: 1. aktívne – *off-line prenos* - elektronická pošta

-*on- line prenos* - textový prenos

-audio prenos

-audio- video prenos

2. pasívne- *off-line prenos*- domovské stránky, nástenky

A podľa prostredia komunikácie:

- Prostredie:** 1. komunikácia vedená na strane užívateľov: 1. *asynchronná* -
elektronická pošta
2. *synchronná* - talk, ICQ
-prostredie
audio-video prenosu
2. komunikácia vedená vně užívateľov: 1. *asynchronná* - elektronické
konferencie
- domovské stránky
- BBS
2. *synchronná*- bez
pseudovirtuálnej reality -
CHAT
-s pseudovirtuálnou
realitou- MUD, MOO
- grafický chat

Popísať jej jednotlivé druhy by zabralo veľa miesta, a keďže sa vo svojej práci venujem konkrétne internetovej komunikácii v prostredí chatov, teda podľa spomínaného delenia aktívnemu textovému on-line prenosu a synchronnej komunikácii mimo užívateľov bez pseudovirtuálnej reality, prejdem rovno k nim.

Chat

Dušková a Vaculík (Dušková, Vaculík, 2002) definujú chat ako synchronnú komunikáciu prostredníctvom internetu, komunikáciu v reálnom čase medzi ľuďmi priestorovo vzdialenými. Chat je prvou písanou verziou synchronnej komunikácie ynek, 200(doteraz mala len hovorenú podobu tvárou v tvár, alebo prostredníctvom telefónu) V preklade znamená chat neformálne priateľské porozprávanie sa, nenútenú debatu či besedu. Šmahel definuje chat ako „špecifické prostredie diskusných virtuálnych skupín s viacerými účastníkmi.“ (Šmahel, 2003, str.151)

Chat je teda podľa Faltýnka (Faltýnek, 2002) textovým prenosom dát, čo znamená, že sa tu v reálnom čase plynule prenášajú krátke textové zdelenia, správy od jedného

užívateľa k druhému, pričom sú obaja užívatelia prítomní. Na monitore príjemcu sa tieto správy objavujú buď znak po znaku ako sú písané, alebo po krátkych vetách. Tento textový prenos je realizovaný za pomoci klávesnice, na ktorej odosielateľ správy píše a potom ich odosiela. Príjemca si ich číta na svojom monitore. Ďalej bol chat označený ako komunikácia prebiehajúca mimo užívateľov, čo znamená, že sa jej účastníkom zdá, že komunikácia neprebieha priamo u nich, kde fyzicky sú, ale niekde medzi komunikujúcimi užívateľmi, v umelo vytvorenom virtuálnom prostredí. Tiež sme chat označili ako synchronnú komunikáciu, čo je taká komunikácia, v ktorej komunikujú komunikujúci v reálnom čase. Odosielané správy sa tu obvykle, ako pri komunikácii tvárou v tvár, neukladajú (aj keď vo väčšine chatov sa už ukladanie komunikácie dá nastaviť). Prostredie bez pseudovirtuálnej reality znamená, že miesto kde je komunikácia vedená nie je bližšie špecifikované a užívatelia sa sústreďujú čisto na komunikáciu.

Základným rysom chatu je tiež to, že umožňuje komunikáciu viacerých ľudí naraz. Na to slúži kanál, alebo miestnosť. Tam môže užívateľ napísať text, ktorý je adresovaný buď všetkým užívateľom v miestnosti, alebo jednej konkrétnej osobe. Užívatelia sa sem prihlasujú pod prezývkou, tzv. nick.

Chat ako spôsob komunikácie cez internet je v súčasnej dobe síce veľmi aktuálny, ale je možné, dalo by sa povedať že veľmi pravdepodobné, že bude v najbližších rokoch pri rastúcom tempe vývoja technológií nahradený, alebo vytlačený inými spôsobmi komunikácie, ktoré budú bližšie komunikácii tvárou v tvár, teda hlavne formám ako videokonferencia a i., ale v každom prípade je chat veľmi špecifický a stojí za to ho skúmať, aj keby mal byť len nejakým prechodným štádiom, určite je zaujímavé minimálne skúsiť poodhaliť, prečo sa ujal u tak veľkej časti mladej populácie.

Pokec.sk

Najznámejším slovenským chatom, a zároveň chatom v ktorého prostredí som sa rozhodla robiť svoj výskum a to práve kvoli jeho rozšírenosti a používanosti, je Pokec. (<http://pokec.azet.sk>), ktorý je súčasťou servra Azet.sk.

“História spoločnosti Azet.sk:

- 17. marca 1997 spustil Azet.sk internetovú službu zameranú na zoznámenie - **Zoznamka.sk**. Zoznamka je dnes jedna z najznámejších slovenských internetových adries
- V roku 1999 pribudol ku Zoznamke v súčasnosti najznámejší komunitný portál (online chat) Pokec.sk. Obe služby sú od roku 2001 lídrami v segmente internetového zoznamovania a komunikácie.
- V roku 2000 odštartoval Azet.sk transformáciu „študentského projektu“ na štandardnú internetovú firmu s komerčným rozmerom. Internetový portál Azet.sk, nástupca dvoch doposiaľ oddelených služieb, už neposkytoval len online komunikáciu na Pokeci a Zoznamku, ale pristúpil ku komplexnému riešeniu služieb pre širokú verejnosť, v rámci internetu.
- Od apríla 2004 bola pre všetkých užívateľov pridaná e-mailová služba zadarmo. Doména Azet.sk je dnes aj najpoužívanejším slovenským e-mailom.
- V roku 2005 bol spustený vlastný internetový katalóg firiem a www stránok a vyhľadávacia služba na internete. Koncom roka boli spustené nové internetové denníky Aktuality.sk a Sport.sk.
- V roku 2007 spustil portál Azet.sk do používania svoj najmladší produkt AzetPhone

O Azet.sk

Portál Azet.sk je najprogressívnejšie sa rozvíjajúcim subjektom slovenského internetového trhu. V pracovných dňoch služby portálu využije viac ako 500 tisíc reálnych návštevníkov (podľa AIMmonitor), mesačne viac ako 1,1 mil. Azet.sk využije každý mesiac až 40% internetových používateľov. Na jeho tvorbe a rozvoji pracuje v súčasnosti 85 zamestnancov. Prevádzkovateľom portálu je firma Azet.sk, a.s., ktorá má vlastný vývoj a realizáciu produktov, marketing a predaj.”¹

V roku 2007 prekročila firma Azet.sk hranicu 500 000 účastníkov za deň. V súčasnosti tieto stránky používa 1 282 033 unikátnych používateľov, ktorý prídu aspoň raz za mesiac (táto správa bola uverejnená na <http://azet.sk> 18.3.2008) a už niekoľko rokov toto číslo rastie medziročne o 100%.

¹ prebraté z: <http://reklama.azet.sk/spravy.phtml?i9=&sprava=4> 21.5.2008

Pokec je typickým príkladom chatu, ktorý je rozdelený na miestnosti. Tie sú rozdelené na miestnosti podľa záujmu (pr. futbal, EMO, hip-hop, graffiti...), podľa regiónov či miest (Košice, Žilina, Bratislava...), či hlavné miestnosti (Zoznamka, romantika...) Komu nevyhovuje žiadna z ponúkaných miestností, môže si vytvoriť vlastnú. Medzi najnavštevovanejšie patria miestnosti: Zoznamka, Do pohody, Sexzoznamka a Košice. Do miestností sa užívatelia prihlasujú pod prezývku-nickom, pri ktorého registrácii je povinný vyplniť niektoré základné údaje (pohlavie, dátum narodenia a mesto z ktorého pochádza), ich správnosť ale nikto neoveruje. Okrem toho o sebe môže poskytnúť aj množstvo iných údajov, ktoré potom tvoria jeho profil, ako napr. popis vzhľadu, ukončené vzdelanie, zamestnanie, obľúbené jedlo, vzťah k príležitostnému sexu, postoj k drogám, záľuby, športy, charakterové vlastnosti... dokonca môže byť doplnený aj o fotografie. Takto vytvorený profil si potom môže pozerať ktorýkoľvek iný účastník chatu. Na pokeci môže užívateľ komunikovať buď viditeľne pre všetkých, tzv. na skle, alebo skryto, najčastejšie pomocou tzv. rýchlej pošty- správa konkrétne pre nejakého iného konkrétneho užívateľa, ktorú nevidí nikto iný.

Pre správanie sa v miestnosti sú stanovené určité pravidlá, o ktorých dodržiavanie sa stará administrátor miestnosti, ktorý má právo niekoho z miestnosti pri nevhodnom správaní vykázat' (najčastejším dôvodom je používanie vulgarizmov, ktoré sa dá ale celkom solídne obísť nahradením nejakého písmena v slove, či zdvojením... alebo tzv. tapetárstvo- opakované posielanie tej istej správy všetkým a znemožňovanie normálnej komunikácie, alebo osobné napadnutia a útoky)

Na otázku čo je Pokec.sk dostaneme priamo na stránke samotnej v rubrike pomoc a pododdelení Čo je pokec? zaujímavú odpoveď:

„Čo je Pokec.sk

Na Pokeci môžete on-line kecať(Flirtovať, Tapetovať) s ľuďmi či už uchylmi, buzerantmi... atd ,z celého Slovenska i Maďarska Ba dokonca zo zahraničia. Na kecanie môžete použiť jednu z miestností(Doporučujeme sexoznamku, prípadne animal, bukake) podľa Vášho výberu a chuťi.” (<http://pokec.azet.sk/>, 21.5.2008)

Podľa výsledkov prieskumu spoločnosti TNS SK, s.r.o. diskusie cez internet využíva polovica internetovej populácie, pričom raz za týždeň sa na chate objaví aspoň tretina užívateľov internetu. Do diskusií cez internet sa zapájajú hlavne mladí ľudia od 15 do 29 rokov (55%)

PSYCHOLÓGIA A INTERNET

Internetová komunikácia má oproti reálnej komunikácii (tvárou v tvár) mnoho odlišností a zvláštností.

„Ochudobnenie“ o neverbálnu zložku

Vybíral vo svojej knihe Psychologie komunikace uvádza, že neverbálne komunikujeme: gestami, pohybmi hlavou a ďalšími pohybmi tela; postojmi tela; výrazmi tváre (mimikou); pohľadmi očí; voľbou a zmenami vzdialenosti a zaujímaním pozície v priestore; telesným kontaktom (dotyky); tónom hlasu a ďalšími neverbálnymi aspektmi reči; oblečením, zdobnosťou, fyzickými a inými aspektmi vlastného zjavu. Spomína tiež, že Wahlstormová k týmto neverbálnym prejavom radí aj chronemiku (zaobchádzanie s časom) a zaobchádzanie s predmetmi. Neverbálna zložka komunikácie je veľmi sugestívna, často dokonca omnoho presvedčivejšia ako verbálna zložka a pri kontakte tvárou tvár sa tak nedá vyhnúť komunikácii, aj keď mlčíme. Vybíral tiež uvádza rôzne funkcie neverbálnej komunikácie, a to: podpora reči; náhrada reči; vyjadrenie emócií, či ich zvládnutie; vyjadrenie interpersonálneho postoja; uskutočnenie sebavyjadrenia. Veľmi dôležitou zložkou reálnej komunikácie je tiež prvý dojem. Ten takisto prebieha takmer výhradne na základe neverbálnej komunikácie. (Vybíral, 2005)

Neverbálna zložka komunikácie ale v internetovej komunikácii absentuje, a s touto absenciou sa mení aj ráz komunikácie. Na jednej strane to môže byť hodnotené pozitívne, človek môže mať napríklad pocit väčšej istoty keď nie je hodnotený podľa zovňajšku, alebo podľa nejakej vady, či už rečovej, alebo fyzickej, keď jeho komunikačný partner hneď neodhalí nervozitu, alebo stres, alebo keď pri komunikácii nemusí svoju mimiku kontrolovať a môže sa sústrediť len na význam zdelenia, no na druhej strane môže absencia neverbálnej komunikácie internetovú komunikáciu značne ochudobňovať, posilňovať u prijímateľa zmätok z prijímaného, nevieme presne denotovať čo dotyčný svojim prehovorom myslel, ako tiež nevieme odhadnúť či nám niekto hovorí pravdu, alebo nie. Nechcem tvrdiť, že v interakcii tvárou tvár to dokážeme vďaka neverbálnej komunikácii spoľahlivo posúdiť, ale

domnievam sa, že máme minimálne silné presvedčenie, že to dokážeme, a to nám dodáva akúsi sebaistotu a môžeme komunikovať bez toho, aby sme sa ďalej nad tým zamýšľali a snažili sa to vypátrať niekde medzi riadkami. Netrúfam si ale povedať ktorá z týchto variánt je prijateľnejšia, lebo neverbálnou komunikáciou si síce tým pádom interakciu môžeme z tohoto hľadiska značne uľahčiť, ale na druhej strane možno jednoduchšie podľahneme klamu z druhej strany, pretože veriac svojej schonosti rozpoznať klamára sa nad tým ďalej nezamýšľame. Rozpoznanie klamstva je podľa mňa ale skor dôležité pri komunikácii s novými či cudzími ľuďmi a pri komunikácii s niekým blízkym sa prikláňam k názoru, že absencia neverbálnej zložky komunikácii neprospieva a vedie k mnohým zbytočným nedorozumeniam.

Tvrdenie, že neverbálna komunikácia v prostredí internetu absentuje (ak teda berieme do úvahy prostredie chatu a nie napríklad videokonferenciu) ale aj tak nie je úplne presné, lebo v internetovej komunikácii existujú tzv. emotikony (emoticons), ktoré slúžia na vyjadrenie emócií. Emotikona (alebo tiež hovorovo smajlík) je obvykle kombinácia znakov nejakým spôsobom pripomínajúca výraz tváre pri prežívaní emócií. Napríklad: :) :(:o :D ... Aj napriek rozšírenosti týchto emotikon a rôznym elektronickým pomockam v tomto smere (Napríklad na mnou skúmanom Pokeci.sk sa tieto emotikony sami menia na male kreslené tváričky, ktoré, dalo by sa povedať trochu vierohodnejšie vyjadrujú pocit) je ale vyjadrenie emócií značne zložitá a vyjadrenie ich typu aj intenzity je obmedzené, už len preto, že priemerný užívateľ internetu alebo chatu ich používa len niekoľko (aj keď obvykle ich pozná viacero), že majú subjektívny význam a dvaja komunikujúci si ich môžu vysvetliť úplne inak (nie že by sa to pri komunikácii tvárou v tvár stať nemohlo, ale určite v menšej miere) a že zjednodušene niekoľkými znakmi len ťažko môžeme popísať náš momentálny emočný stav. Je samozrejme celkom dobre možné, že ak by chat v budúcnosti nebol nahrádzaný internetovou komunikáciou, ktorá viac praje neverbálnej komunikácii, možno by sa ďalšie generácie naučili pracovať s emotikonami podobne ako pracujú s mimikou a naučili by sa ich čítať aj písať viac, ale aj keby sa nám v budúcnosti podarilo vymyslieť a tiež používať emotikony, ktoré by vyjadrovali emócie hoci aj v celej ich komplexnosti, stále to nenahradí celkovú neverbálnu komunikáciu, už len preto, že tá je z veľkej časti nezamýšľaná (ak teda

nejde o profesionálov v sebaovládani), kým prostredníctvom emotikon dá komunikujúci o sebe vedieť len to, čo sám uzná za vhodné.

Zmeny identity a anonymita

V prostredí chatu je veľmi jednoduché vydávať sa za niekoho iného (v istej miere to platí pre internetovú komunikáciu všeobecne, ale v mnohých seriózných diskusných fórach je anonymita takmer minimálna, tak isto ako sa jej miera znižuje aj s hlasovým kontaktom a takmer úplne mizne s kontaktom vizuálnym), pretože totožnosť užívateľa je druhým účastníkom prakticky neoveriteľná. Je síce pravda, že to nie je úplne reálna anonymita, a že by sa dal užívateľ vystopovať minimálne podľa IP adresy počítača ktorý používa, ale v prostredí chatu sa k takejto možnosti uchýli málokto (minimálne vyžaduje technickú zdatnosť v oblasti informačných technológií) a často by ani nebola žiadnym riešením. Dôležité je tu aj to, že s takou možnosťou užívateľ chatu neráta, a teda má dojem úplnej anonymity. Takáto anonymita, respektíve v tomto prípade neoveriteľnosť totožnosti, má na svedomí vytváranie rôznych neskutočných identít. Užívateľ môže vystupovať ako hocikto. Može si zmeniť vek, pohlavie, čokoľvek, a v prípade Pokecu.sk si to všetko môže ako čerstvo narodenú osobu zapísať do profilu (vobec nie zriedkavým fenoménom je ešte ako čerešnička na torte takéhoto profilu fotografia nejakej modelky, alebo manekýna stiahnutá niekde z internetu). David Šmahel definuje identitu vo virtuálnom prostredí: „V prostredí internetu sa nenachádza jedinec ako fyzický subjekt, a le zaobchádza sa tu len s reprezentáciami seba samého. Neovplyvňujeme teda sami seba, ale posobíme v prvom rade na svoju „virtuálnu reprezentáciu“. Táto reprezentácia nedisponuje identitou (v psychologickom slova zmysle) sama o sebe, je vlastne len akýmsi zhlukom digitálnych dát- teda presnejšie skupinou dát nejakým spôsobom usporiadanou.“ (Šmahel, 2003, str.39) Ďalej hovorí, že táto reprezentácia nejakým spôsobom obsahuje informáciu kto sme, je ukotvená v našej internetovej totožnosti (nick, mailová adresa, profil...) a postupne do nej vkladáme časti svojho myslenia a pocitov, svojho mnohostranného ja. Veľkú časť tohoto prenosu tvoria fantázie, predsavty, nevedomé tendencie, priania a komplexy. Táto reprezentácia sa tak stáva akousi samostatnou virtuálnou osobnosťou, vystupujúcou niekedy až nezávisle na

našej vôle a vedomí. Virtuálna identita tejto reprezentácie je potom to, akú identitu tejto reprezentácii my sami prisúdime. Ak teda hovoríme o virtuálnej identite, hovoríme o tom, čo priradzujeme virtuálnej identite našej reprezentácie. S touto identitou môžeme zaobchádzať rôzne. Môžeme sa s ňou pokúsiť stotožniť a myslieť si, že vyjadruje celú našu osobnosť, našu reálnu identitu. Tiež môžeme do svojej virtuálnej reprezentácie vložiť nejaký viac či menej vedomý aspekt svojej osobnosti (osobu opačného pohlavia, saba ako agresívneho jedinca, seba ako mladšieho, ako staršieho...) Šmahel tiež uvádza štúdiu autorov Čermáka a Navrátila z roku 1997 podľa ktorej chaty umožňujú hrať role svojich alternatívnych ja. Poskytujú príležitosť pre premyslenie podstaty self a vymedzenie života a inteligencie. Takisto spomína prácu Wallacea, v ktorej Wallace hovorí, že experimentovanie s ľudskými identitami je dôležitá časť ľudského vývoja a je hodnotné pre osobný rast. Na internete sú možnosti hľadania a nachádzania identity mnohokrát zväčšené. Najväčší rozdiel, ako uvádza Šmahel, je ale v dôsledkoch. (rozdiel medzi realitou a virtualitou) v zmysle, že keď experimentujeme s identitou na internete, môžeme sa jednoducho odpojiť a vrátiť sa do reálneho života. Nelimitujú nás dosledky nášho chovania. (Šmahel, 2003) Vagnerová k problematike on- line identít spomína (uvedené už aj v kapitole 2.6), že „Pre adolescentov je prítlačivý virtuálny svet, ktorý má jasne stanovené pravidlá, v ktorom nemusia odhaliť svoju totožnosť, resp. môžu to urobiť, len keď chcú. Môžu tu experimentovať s rôznymi, často reálne nedosiahnuteľnými variantami svojej identity. V skutočných sociálnych vzťahoch to možné nie je, lebo tu sa neistý adolescent vždycky neuplatní. Chatovanie po internete žiadnu sociálnu korekciu nevyžaduje, adolescent sa tu môže vydávať za kohokoľvek a nekorigovane uspokojovať svoje potreby spôsobom, aký je v reálnom živote neprijateľný či nedostupný. (...) Adolescent sa môže aspoň vo virtuálnom svete ukazovať v rozmanitých podobách, ukazovať rôzne alternatívy a získať určitú skúsenosť bez toho, aby ho to zásadným spôsobom zaťažilo či poškodilo.“ (Vagnerová, 2005, str.419)

Mnoho autorov si teda myslí, že akési nacvičovanie si vzťahov a skúseností na internete, alebo experimentovanie s vlastnou identitou na internete je pre dospievajúcich prínosné. Možno by ale stáli za úvahu aj možné negatíva takéhoto

„utiekania sa k internetu“. Jedným z nich by mohla byť sloboda oddelená od zodpovednosti, na ktorú si tu mladí ľudia veľmi rýchlo zvyknú. Samozrejme, uľahčuje to experimentovanie, keď sa môžem odpojiť vo chvíli keď mi niečo prestáva byť príjemné, alebo zmeniť si nick vo chvíli, keď sa na mňa ostatní účastníci chatu nahnevali viac ako je znesiteľné, ale stále to dodáva slobodu a akosi neučí prijímať následky. Tie ponecháme starému nicku, na ktorý sa už nikdy nevrátíme. Kým si s ním treba užiť jeho internetovú slobodu, sme s ním spojení, keď s ním treba znášať následky, necháme ho v tom osamote. Na jednej strane si tak dospievajúci isto skúsia veci, ktoré by si v reálnom živote nikdy neskúsili, ale nakoľko je vhodné dúfať, že práve takýmto experimentovaním nájdu svoju identitu? Myslím že to mládež minimálne nevychováva k zodpovednosti. S tým súvisia tiež výlevy agresie či hnevu na internete. V súvislosti s nimi si Šmahel kladie otázku, či „nie je (...) lepšie „vyliat“ svoju agresiu z reálneho sveta prostredníctvom klávesnice v diskusnej skupine než v slovnej potyčke so svojimi najbližšími?“ (Šmahel, 2003, str.82) Myslím, že rozhodne je, ale nie je lepšie naučiť sa svoju agresiu kontrolovať, ako stále vedieť, že si ju môžem pekne vyventilovať na internete a patrične to využívať?

Ďalšou otázkou by mohlo byť, že keď sa napríklad dospievajúci cíti lepšie na internete, kde sa mu nikto nesmeje pre jeho fyzický vzhľad a kde nevaďí, že nie je práve komunikatívny, alebo že má nejakú rečovú vadu, aj tak si tu vie nájsť kamarátov, či je ozaj možné, aby sa tu nejakým spôsobom naučil nadväzovať kontakty, alebo komunikovať s ľuďmi tak, aby to bolo aplikovateľné aj na reálny svet, keď celý prínos internetu je vlastne pre neho v tom, že ho nikto nevidí, resp. nepočuje. Nemôže sa stať, že namiesto toho, aby sa naučil nejakým sociálnym dovednostiam v bezpečnom prostredí, a následne ich aplikoval v reálnom živote, proste zistí, že reálny svet je k nemu zlý a začne sa stále častejšie uchýľovať do prostredia, ktoré k nemu takto „zlé“ nie je, a teda namiesto toho, aby internet a akési „nacvičovanie“, alebo „experimentovanie“ v internetovom prostredí viedlo k jeho úspešnej integrácii a nájdeniu vlastnej identity, povedie naopak k jeho vyčleňovaniu sa zo skutočnej spoločnosti a uchýľovanie sa k virtuálnej identite, s ktorou sa aj tak nikdy nebude môcť plne stotožniť, pretože minimálne svoje fyzické nemôže pretransformovať do virtuálna bezozbytku? Nie je teda možné, aby si namiesto toho,

aby sa naučil komunikovať s ľuďmi a žiť v spoločnosti, naučil ako sa spoločnosti úspešne vyhnúť a neprísť tak s realitou do kontaktu, čo môže byť síce dočasné riešenie, ale skôr či neskôr s ňou do kontaktu príde, a nebude to potom o to horšie, že si na ňu vďaka internetu odmietol zvykať, kým bol ešte v procese hľadania?

Tiež by sa možno stálo za to zamyslieť nad tým, či môžeme takéto vymýšľanie si identity považovať za odkrývanie samého seba, alebo či to nie je len kreatívnejšia voľnočasová aktivita

Prostredie bez zábran- disinhibícia

Disinhibíciu Šmahel definuje ako „sociálnu neviazanosť, zbavenie sa konvencií, odloženie zábran, správanie sa bez zábran“. (Šmahel, 2003, str.150)

Za znaky prostredia bez zábran na internete považuje väčšiu otvorenosť (miznú tu bariéry a komunikujúci sa tu cítia odvážnejší, výrečnejší, otvorenejší, skôr „odhodí masku“), redukciu úzkosti (miznú komplexy, strach, napätie), absenciu sankcií, sexuálne narážky, možnosť klamstva a pretvárek. Popisuje tiež javy, ktoré pomáhajú fenomén prostredia bez zábran utvárať, a to pocit fyzického bezpečia, absencia seba samého ako fyzického objektu (komunikujúci nemá komplexy a zábrany kvôli tomu ako vyzerá), možnosť ukončenia kontaktu a anonymitu. (Šmahel, 2003) K anonymite sa vyjadruje aj Faltýnek a hovorí, že vystupovanie pod nepravými menami zosilňuje disinhibition efekt. Ľudia oddeľujú svoje činy od svojeho reálneho ja a cítia sa tak omnoho menej zraniteľní. Ako dôvody disinhibition efektu tiež uvádza neviditeľnosť (užívatelia sa môžu vykresliť tak ako chcú, okrem toho ich neovplyvňuje neverbálna komunikácia, nemusíme sa druhému pozeráť do tváre), spozdené reakcie (často máme viac času premyslieť si reakciu ako v reálnej komunikácii, prípadne si ju po sebe prečítať a prepísať, a teda môžeme dať priebeh citom), solipsismické introjekcie (svet kyberpriestoru kde sa odohráva naša komunikácia je len v našej hlave, a tak môžeme text, ktorý nám posielajú druhá osoba, vnímať ako akýsi vnútorný hlas, ktorý sme jej prisúdili, dokonca jej môžeme prisúdiť aj vzhľad či isté vlastnosti, alebo typ osobnosti, to všetko je ale len v našej hlave a nie je to skutočné, osoba ktorá s nami komunikuje sa tak stáva postavou z nášho vnútorného sveta a diskusia s ňou sa nám môže nevedome zdať ako fantazijný dialóg, akým ľudia bežne v predstavách behom

dňa komunikujú napr. so svojimi nadriadenými, ale pritom sa celý odohráva v hlave. V predstavách sa správame voľnejšie a slobodnejšie a sme schopní robiť veci, ktoré by sme normálne nerobili. On line komunikácia sa tak môže stať veľmi podobná takejto komunikácii v mysli, kde sa ľudia chovajú inak ako v reálnom svete) a neutralitu postavenia. (Faltynek, 2002)

Všetci sú si rovní

Pri internetovej komunikácii sú si všetci akoby rovní. Dušková a Vaculík vo svojej práci hovoria, že kyberpriestor ponúka absolútnu rovnosť v komunikácii, nezávislosť na fyzickom mieste pobytu a oslobodenie od sociálnych a tiež biologických obmedzení. (Dušková, Vaculík, 2002) Miznú tu rozdiely v postavení či rozdielne sociálne staty, každý bez ohľadu na postavenie, bohatstvo, rasu a pohlavie začína komunikáciu na rovnakom poli a rovnakej úrovni. Odpadá tak strach slobodne sa vyjadrovať pred autoritami a komunikácia je otvorenejšia a menej formálna. Takisto tu, ako som už spomínala miznú nerovnosti spôsobené odlišným fyzickým vzhľadom, hlavne jeho výraznými zvláštnosťami (cez internet na vás napríklad niekto nebude civieť kvoli vášmu ráštetu pery, alebo vás diskvalifikovať kvoli výraznému predkusu, pretože o ňom nebude nič vedieť), ale táto rovnosť samozrejme nie je úplná už len preto, že na chate si ľudia stále častejšie pýtajú od potenciálneho komunikačného partnera fotografiu, aby vedeli s kým komunikujú. (platí to samozrejme hlavne o ľuďoch, ktorí si hľadajú cez internet partnera, či už životného, alebo sexuálneho. Samozrejme komunikujúci môže na takúto žiadosť zaslať fotografiu, ktorá nie je jeho, ale pri povznesení sa nad svoj fyzický vzhľad a komplexy z neho to podľa mňa príliš nepomáha). Takisto nie sú úplné ani iné druhy rovností, lebo akokoľvek by sa napríklad snažil nejaký dospelávajúci zo sociálne slabšej rodiny vystupovať na internete ako rovní s ostatnými, vždy bude limitovaný minimálne časom, ktorý môže na internete stráviť, lebo hoci je internet dostupnejší pre stále väčšiu časť populácie, nie je zadarmo. Taktiež sa nedá povedať, že by rovnosť na internete mala znamenať rovnakosť a ako miznú niektoré rozdiely, vytvárajú sa nové, na internete začínajú mať akoby navrch ľudia, ktorí sa trocha vyznajú v informačných technológiách (napríklad tí, ktorí vedľa veľmi jednoducho

prelomíť anonymitu nejakého účastníka a vystopovať adresu počítača z ktorého je pripojený a podľa toho často aj jeho skutočnú identitu), alebo tí, ktorí nemajú problémy s rýchlym písaním na počítači, alebo so štylizáciou písaného textu. Takisto sa nedá povedať, že by chat ostával spoločenstvom rovných z toho dôvodu, že časom, hlavne keď sa pomaly ľudia v niektorej miestnosti začínajú vzájomne spoznávať, sa tu takisto vytvára akýsi hierarchický systém, možno nie založený na úplne rovnakých pravidlách ako v reálnej spoločnosti, ale na pravidlách dosť podobných. Preto by som prostredie internetu neoznačovala za ponúkajúce absolútnu rovnosť v komunikácii ako vyššie uvedení autori, ale skôr za prostredie, kde miznú, alebo sa prinajmenšom zmiernujú niektoré rozdiely medzi ľuďmi, ktoré sú v reálnom svete ťažko prehliadnuteľné.

Prekračovanie hraníc

Ďalšou výhodou, ktorú spomína vo svojej práci Faltýnek (Faltýnek, 2002) je to, že internet spája osoby na diaľku, a nezávisle na štátnych hraniciach. Prostredníctvom internetu teda môžeme komunikovať s niekým kto sa práve nachádza na úplne opačnom konci zemegule, jedinou podmienkou je, aby tam mal prístup na internet (a ak s ním chceme viesť synchronnú komunikáciu, teda napríklad chatovať, aby bol napojený na internet v tom istom čase ako my). „Kyberpriestor nemá hranice“ (Faltýnek, 2002)

Tempo

Internetová komunikácia má tiež iné tempo ako komunikácia tvárou v tvár. Hovorené slovo je vždy rýchlejšie a komunikácia tvárou v tvár je obvykle plynulejšia. Ako vyplýva zo Šmahelových výskumov, je komunikácia cez internet stručnejšia (Šmahel, 2003), Šmahel hovorí že aj výstižnejšia, ale mne to skôr pripadá, že je akosi chudobnejšia (z vlastných skúseností pri rozhovoroch cez internet mám pocit, že nie len vyjadrovanie respondentov, ale aj moje vlastné vyjadrovanie bolo cez internet akési úsečnejšie, menej estetické, ale pravdou je, že vypadli rôzne „jazykové barličky“ typu vlastne, proste a takže, ako aj zakoktania, pauzy a podobne). Zvláštnosťou tempa internetovej komunikácie, na ktorú prišiel vo svojom výskume

Šmahel (Šmahel, 2003), je prežívanie času, ktorý majú adolescenti na odpoveď, a teda akéhosi subjektívneho tempa komunikácie. Niektorí účastníci jeho výskumu totiž udávali, že cez internet (jedná sa tu o synchronnú komunikáciu cez chat, lebo tempo asynchronnej internetovej komunikácie vôbec nemá zmysel porovnávať s tempom komunikácie tvárou v tvár) majú viac času na rozmyslenie a premyslenie odpovede a že majú lepšie vyjadrovacie schopnosti a lepšie formulujú výpovede. Iná skupina účastníkov výskumu ale naopak uvádzala väčšiu rýchlosť virtuálnej komunikácie, bezprostrednejšie reakcie a menej času na premyslenie odpovede ako v realite, s čím súvisela obmedzenejšia slovná zásoba.

Multiplicita komunikácie

Multiplicitná komunikácia (Šmahel, 2002) je jav simultánnej komunikácie s viacerými ľuďmi. Účastníci chatu komunikujú niekedy s piatimi šiestimi ľuďmi naraz, pričom ešte môžu komunikovať zároveň cez ICQ či Skype, alebo sa venovať iným veciam. Takáto komunikácia je v reálnom živote prakticky nemožná a ak niekedy nastane (napríklad ak niekto zároveň telefonuje a vybavuje si aj nejaký rozhovor tvárou v tvár, málokedy navodzuje príjemné pocity u ktorejkoľvek zo zúčastnených strán. Naopak u internetovej komunikácie je jej multiplicita podľa Vybírala jednou z jej najvyhľadávanejších výhod. Takéto komunikácie prinášajú zúčastneným pocit opojenia, navodzujú nervozitu z nestíhania, prinášajú stavy podobné tranzu, alebo stavu flow (nepozorovaného plynutia času), či prežitkom pri športových výkonoch. Taktiež často ponúkajú zážitok z toho, že môže komunikujúci v každej z nich vystupovať inak a možnosť cvičiť sa v schopnosti myslieť na viacero vecí naraz, v pohotovosti a podobne. (Vybíral, 2005). Šmahel tiež uvádza navodzovanie príjemných pocitov „zahrnutosti“ priateľstvom a akceptáciou. Upozorňuje v tejto súvislosti ale tiež na to, že človek, ktorý vedie viacero komunikácií naraz, nevenuje ani jednej plne svoju pozornosť, a že na kvalite rozhovoru tu záleží menej ako v reálnej komunikácii. Táto multiplicitná komunikácia sa tak stáva fragmentovanou. (Autor v tejto súvislosti uvažuje aj o disociácii osobnosti.) V multiplicitnej komunikácii rýchlosť a kvantita prevážia nad individualitou, hĺbkou a kvalitou. (Šmahel, 2003)

Rozšírenie počtu potenciálnych komunikujúcich

Tento fenomén súvisí čiastočne s už spomínaným prekračovaním hraníc, ktorý značne prispieva k rozšíreniu počtu potenciálnych komunikujúcich. V kyberpriestore tak vzniká situácia, že sa veľké množstvo ľudí, ktorí majú záujem komunikovať, akoby „združí“ v jednom priestore, v ktorúkoľvek dennú dobu, čo by bolo v reálnom živote nemožné (napríklad v miestnosti zoznamka na portále Pocec.sk je bežne pripojených okolo 7 000 ľudí). Samozrejme sa to týka hlavne chatovej komunikácie. Človek tak pri výbere komunikačného partnera nie je obmedzený priestorom a môže komunikovať s kýmkoľvek, má väčší výber a môže sa tak snažiť nájsť niekoho s kým si skutočne rozumie (poprípade nerozumie, podľa účelu komunikácie), skrátka osobu vyhovujúcu. Možno by sa to dalo prirovnať k situácii keď má niekto chuť sa porozprávať a ide do baru, kde si teoreticky takisto môže nájsť niekoho na komunikovanie a tiež si môže vybrať kto mu je sympatický, ale tu je človek príliš obmedzený malým počtom potenciálnych komunikujúcich. S týmto fenoménom sa tiež akosi spája na chate tzv. profil. Do profilu si účastník vyplní údaje o sebe (ktoré chce vyplniť a tiež s mierou pravdivosti akú uzná za vhodnú), napríklad vek, údaje o vzhľade, ale často i záľuby, záujmy, postoje (na Pocec.sk napríklad postoj k príležitostnému sexu, vzťah k drogám a k alkoholu, vierovyznanie...), osobnostné charakteristiky... Tento profil si potom môže prezrieť ktorýkoľvek iný účastník chatu a podľa profilu sa môže rozhodnúť či má, alebo nemá s dotýčnou osobou (alebo vzhľadom k miere pravdivosti údajov na chate možno skor virtuálnou postavou) záujem komunikovať. Keby sme sa to pokúsili aplikovať na našu reálnu situáciu v bare, tak je to akoby mal každý návštevník so sebou cedulku, kde by mal napísané tieto údaje, a náš návštevník, ktorý sa prišiel porozprávať, sa pomedzi nich bude prechádzať, náhodne si ich čítať bez povšimnutia ich majiteľov (aspoň na Poceci je to bez povšimnutia majiteľa) a vyberie si najvhodnejší, ktorý osloví, poprípade zopár najvhodnejších, keďže na chate je multiplicita komunikácie, ako som už spomínala, vyhľadávanou (i keď v bare by možno obdržal skôr facku keby sa pokúšal napríklad naraz „zbalit“ štyri rôzne pohľadné slečny), samozrejme, bez zábran a bez ostychu, pretože jeho skutočná identita je neodhaliteľná, čo by v bare nemohlo uspokojivo

fungovať kvôli fyzickej prítomnosti, ale na chate to spokojne ide. Dotyčný oslovený subjekt by si na to kľudne a v pokoji prehliadol ceduľku, s ktorou by náš komunikujúci prišiel, a rozhodol by sa, či stojí za to s ním „strácať čas“, alebo nie. Ak by sa rozhodol že nie, ani by nemusel zdvorilo odmietat', stačilo by proste dotyčného ignorovať, pretože tieto veci sú vždy ľahšie keď niekomu nemusíme pozerat' do očí (v bare samozrejme by to asi nešlo tak jednoducho, ale na chate to ide až príliš jednoducho.) Okrem pozitív, ktoré profil prináša v podobe toho, že si môžeme vybrať „najvhodnejšieho“ komunikačného partnera, a že sa môžeme rozhodnúť či komunikácia s niekým bude mať zmysel skôr ako vôbec začne, a teda nemusíme „strácať čas“, stojí za to sa zamyslieť tiež nad možnými negatívami, a to zjednosušovaním, možno akýmsi redukovaním osobností, škatuľkovaním, ako tiež možno prichádzaním vo vzťahoch o akési čaro zoznamovania.

Spoľahlivá pamäť

Ďalším fenoménom internetovej komunikácie je tzv. nepretržitý záznam (permanent record), ktorý nám umožňuje si všetko zaznamenávať a ukladať. (Faltýnek, 2002) Máme tak k dispozícii záznam toho čo sme povedali, alebo čo povedal náš komunikačný partner (i keď na niektorých chatoch sa prehovory nearchivujú, alebo archivujú za poplatok, čo je aj prípad Pokecu), ale tiež, čo sa týka väčšiny chatov, keď „vojdeme“ do nejakej miestnosti máme možnosť vidieť o čom sa tam práve hovorí, a teda sa môžeme pokojne zapojiť do diskusie bez toho, aby sme sa vypytovali o čo ide, alebo hovorili veci, ktoré pred malou chvíľkou povedal iný účastník komunikácie.

PRAKTICKÁ ČASŤ

METÓDA

Úvod

Vo svojej práci sa teda budem venovať pubescentom v prostredí internetu, so zameraním na vzťah virtuálneho sveta k reálnemu a virtuálnej identity k reálnej. Rozhodla som sa skúmať túto problematiku z pohľadu samotných pubescentov, a to jednak preto, že mi išlo o to zistiť, ako to prežívajú a vnímajú oni sami, akú s tým majú skúsenosť, a jednak preto, že akokoľvek by sa naša, alebo akákoľvek staršia generácia snažila analyzovať tento jav zo svojho pohľadu, vždy to bude len akýsi popis zvonka, ktorému bude chýbať akési vnútorné pochopenie, vzhľadom k tomu, že hoci teraz internet väčšina z nás zadarmo používa, nikto ho nepoužíval v období vlastnej pubescencie (hlavne ranej), minimálne nie v takej miere ako sa to skytá dnešným pubescentom. Ich svet je tak svetom úplne iným, často aspoň čiastočne sprostredkovaný médiami, ktorému sami ešte dobre nerozumieme, a ak aj, je pre nás ťažké si predstaviť, že by stálo pri zrode našej identity. Preto som sa rozhodla pre pohľad samotných pubescentov na tento jav. Na vzťah virtuálneho a reálneho sveta a virtuálnej a reálnej identity som sa rozhodla zamerať, pretože si myslím, že práve v sledovanom období môžu byť dôležitým faktorom pri tvorbe osobnosti, a preto by bolo vhodné ich hlbšie spoznať, či už kvôli následnému vyvinutiu vhodného výchovného postupu, alebo aspoň kvôli pochopeniu pohnútok a časti vnútorného sveta pubescentov, a zabrániť tak nepochopeniu a nedorozumeniam.

Moja práca si samozrejme nekladie za cieľ vyčerpávajúce popísanie vzťahov medzi virtuálnym a reálnym svetom v prežívaní pubescentov, ako ani pochopenie princípov, ktoré tam fungujú, či objasnenie pohnútok, alebo niečo podobné. Má byť len akousi sondou do danej problematiky, akýmsi zbežným pohľadom do nej a načrtnutím jej niektorých rysov, prípadne podnetom pre ďalšie výskumy. Snažila som sa popísať skúsenosti pubescentov s virtuálnym prostredím chatov, prípadne priblížiť sa porozumeniu ich prežívania tohoto fenoménu.

Prístup

Pre svoju prácu som si zvolila kvalitatívny prístup, pretože som sa chcela zamerať na virtuálne prostredie a jeho vzťah k reálnemu z pohľadu pubescenta, na jeho subjektívne vnímanie tohoto prostredia a vzťahu, na jeho pocity a postoje voči tejto širokej téme (nemám predom úzko stanovenú hypotézu, čo je tiež jeden z dôvodov rozhodnutia sa pre kvalitatívny výskum), a to čo najviac do hĺbky, preto je pre mňa nutné pracovať skôr s malou vzorkou a snažiť sa získať čo najviac informácií o malom počte osôb (u kvantitatívneho výskumu by to bolo naopak). Kvantitatívny výskum by bol z hľadiska tohoto zamerania nepoužiteľný, pretože redukuje pozorované javy podľa predom formulovaných hypotéz, o jedincoch teda dostávame obmedzenú informáciu, redukuje sa počet pozorovaných premenných (hovori o tom Disman (Disman, 2002)) a skúmajú sa ním skôr spoločnosti ako jedinci. Kvantitatívny výskum by v mojom prípade bolo možné použiť ak by som sa snažila položiť si nejakú konkrétnu výskumnú otázku, podľa predom pripravenej hypotézy (alebo viac otázok) a za cieľ si kládla ako sa k nej stavia populácia pubescentov, pričom by bol výsledok na túto populáciu zovšeobecniteľný. Moj výskum, alebo lepšie povedané sonda, si ale nečiní nároky na zovšeobecniteľnosť, len na náhľad do problematiky .

Možnosť zmiešaného výskumu som vylúčila napriek jej komplexnosti a komplementarite kvalitatívneho a kvantitatívneho prístupu kvôli jednoduchosti a snahe neodkláňať sa od sledovanej problematiky.

Metóda zberu dát- rozhovor

Za metódu zberu dát som si vo svojej práci zvolila rozhovor. Pozorovanie som vylúčila, v tomto prípade by sa jednalo s najväčšou pravdepodobnosťou o pozorovanie jednotlivých diskusií na internete, alebo pozorovanie diskutujúcich, pretože by boli zbytočne zdĺhavé a k problematike by nemuseli celkom nič povedať či priniesť. Takisto štúdium dokumentov je nevhodná metóda, v tomto prípade by šlo asi o prepisy internetovej komunikácie sledovaných jedincov, lebo žiadne iné dokumenty si v tejto oblasti neviem predstaviť, pretože by vypovedala čisto

o virtuálnom svete a o reakciách virtuálnej postavy, a nijako by neprinášali konfrontáciu s reálnym svetom a reálnymi osobami. Nebolo by pre mňa možné sa dozvedieť ako to čo píše prežíva osoba ktorá to píše v skutočnosti. Vhodným by sa ešte mohla javiť kombinácia štúdia dokumentov a rozhovoru s účastníkmi tejto zdokumentovanej komunikácie, ale túto možnosť som takisto vylúčila kvôli jednosuchosti a prehľadnosti výskumu a kvôli tomu, že podobná metóda by mohla byť príliš zdĺhavá a takisto sa nedotknúť oblastí, ktoré ma zaujímali. Zvolenou metódou teda bol rozhovor- interview.

Problémom rozhovoru je, že „výskumník aktívne vstupuje do situácie, čím ovplyvňuje množstvo i charakter informácií.“ (Ferjenčík: 2000, s.171) (na rozdiel od pozorovania). Informácie, ktoré chce výskumník získať rozhovorom sú sprostredkované, jednak zámermi respondenta (keď nepovie čo si myslí, či už preto aby o sebe urobil lepší obraz, alebo aby urobil výskumníkovi radosť, či z iných dôvodov) ale aj kvôli jazykovej obratnosti, povahe a štruktúre jazyka. Problém je aj v tom, že to, čo si myslíme, alebo cítime sa nedá vždy presne vyjadriť slovami, povedané môže pre hovoriaceho a počúvajúceho mať iný význam. V mojej práci som sa s týmito problémami takisto stretla. Jednak tým, že ako ešte uvediem ďalej, som musela rozšíriť pôvodne zamýšľaný voľnejší rozhovor o doplňujúce otázky, kvôli tomu, že respondenti odpovedali príliš málo obsérne a boli príliš akoby neochotný sa rozhovoriť, a teda som im k ich rozhovorení sa poskytla akúsi oporu, ale táto opora vyšla z výskumníkových (teda mojich) štruktúr v premýšľaní a prežívaní, takže sa obávam, že mohla byť mierne sugestívna a viesť respondentov akoby cestou, ktorú som im vo svojom výskume vytýčila (čo je pre jeho jednoduchosť a pre kódovanie dát samozrejme veľké plus, ale uvedomujem si negatívny dopad na výsledky a platnosť). Napriek tomu ale, že si uvedomujem negatívny dopad tejto skutočnosti, zvolila som tento postup, pretože som pri rozhovoroch veľmi skoro zistila, že pubescenti v mnou skúmanej vekovej skupine, keď nemajú ku mne vybudovaný zvláštny emocionálny vzťah, neboli veľmi ochotní púšťať sa do obsérnych odpovedí, čo bolo možno spôsobené s ich hamblivosťou, možno tiež s tým, že si chcú svoj vnútorný svet ponechať pre seba a považovali by jeho odhalenie za akúsi desakralizáciu, ale s najväčšou pravdepodobnosťou preto, že hoci už v tomto veku začínajú abstraktne

myslieť, myslím, že sa nepúšťali (teda až na svetlé výnimky) až do úplne abstraktných rovín problému, preto som sa rozhodla, že použitie doplňujúcich otázok je nutné. Aby som ale zabránila úplnému skresleniu vplyvom sugescie výskumníka, postupovala som pri kladení otázok od všeobecnejších a otvorenejších otázok k uzavretejším, prípadne doplňujúcim (ktoré ostatne neboli nutné vo všetkých prípadoch). Takisto som sa stretla aj s ovplyvnením údajov zámerom respondenta, a to ani nie tak v rovine, že by sa snažili odpovedať mi tak ako si mysleli že by som chcela aby odpovedali (čo aj keby sa stalo asi nebudem schopná rozponať, ale snažila som sa tomu predísť aspoň tým, že som ich neoboznámila dopredu presne so zameraním výskumu, respektíve sondy), ale skôr aby sa prezentovali v lepšom svetle. To sa prejavovalo u niektorých respondentov akýmsi „zahmlieváním“ vypovedaného (napríklad uvádzam úrivok z rozhovoru:

V: „A máš nejaký profil, kde máš informácie, ktoré tam máš nepravdivé?“

R: „Hmmmmm, asi nie“

V: „Všade máš teda pravdivé informácie?“

R: „Neviem, možno pár vecí nie, ale väčšinou určite áno.“

V: „Kľudne povedz, nikto sa to nedozvie, máš nejaké kde máš napríklad vyšší vek ako v skutočnosti?“

R: „Občas poviem, že mám vyšší vek ...“

Sadou takýchto otázok postupne došiel rozhovor k tomu, že väčšinou sa prezentuje respondentka ako 14- 15 ročná, a že má pozmenené takmer všetky údaje o vzhľade, a mnohé tiež o záľubách a záujmoch a o ostatných veciach.)

Uvedením úrivku som sa snažila ukázať ako ono „zahmlievanie“ obvykle vyzeralo, ale tiež ako som sa snažila proti nemu postupovať, pričom som sa čo najviac snažila vyhnúť sugestívnosti, aby mi nepovedali aj čo nie je pravda len aby som bola spokojná (uvedená respondentka skutočne má viacero profilov so zmeneným vekom aj ostatnými údajmi). S problémom toho, že nie všetko sa dá vypovedať slovami som sa takisto stretla, hlavne pri otázkach abstraktnejšieho charakteru som mala pocit, že majú respondenti problém s vyjadrením, ale akási kodifikácia pocitov a prežívania slovami je nutná pre akýkoľvek výskum už len preto, že jeho výsledky sú podávané verbálnou formou, a preto toto skreslenie považujem za nevyhnutné. Rozdielnemu

významu vypovedaného pre výskumníka a respondenta som sa snažila vyhnúť dodatočným pýtáním sa na vypovedané a snahou o upresnenie nie príliš zrejmeého (pr.:

V: „Ako to berieš, ako plus? Ako mínus? Využívaš to niekedy?“

R: „Ee, no občas to, občas, ale ani veľmi nie“

V: „Ani veľmi nie, takže sa nechodis tak ze vyslovene odreagovat na internet?“

R: „Nie, veľmi nie“

Pr.2:

V: „Keby si stretol niekoho, kto sa s internetom nikdy nestretol, napríklad nejakého domorodca z afriky, alebo hoci mimozemšťana, a opýtal by sa ťa, čo je to internet. Čo by si mu odpovedal?“

R: „Že je to zmrzlina“

V: „Aaano, a ako presne by si to myslel?“

R: „Raz ochutnáš a už si závislý“)

Zvolený typ rozhovoru v mojej práci je pološtrukturovaný rozhovor, ktorý „dokáže riešiť mnoho nevýhod ako neštrukturovaného, tak pološtrukturovaného interview“ (Miovský, 2006, s. 159). Neštrukturovaný rozhovor som vylúčila ako nevhodný kvôli tomu, že som pre svoju prácu potrebovala, aby sa respondenti pridržali témy, a okrem toho neboli veľmi otvorení pre rozrozprávanie sa o voľných otázkach, a štrukturovaný rozhovor som vylúčila, pretože mi išlo o hlbšie pochopenie ich prežívania skúmaného javu, a to by bez doplnujúcich a situačných otázok a upravovania rozhovorov akosi „na mieru“ respondentom (poradia, množstava doplnujúcich otázok...) nebolo možné. Ako som už spomínala, môj rozhovor mal byť pôvodne voľnejší, ale po zlej skúsenosti bol doplnený o doplnujúce otázky (samozrejme že bol dopĺňaný aj v priebehu rozhovoru o otázky, ktoré nejako vyvstali z kontextu, ale takisto som ho doplnila o fixné doplnujúce otázky, aby som získala porovnateľné dáta)

Priebeh a prostredie interview, motivácia

Vo svojej práci som použila akoby dva druhy rozhovorov, spojené s dvoma rôznymi prostrediami, a to rozhovory tvárou v tvár a rozhovory prostredníctvom

internetu. Pre rozhovory tvárou v tvár som zvolila prostredie cukrárne, kde prebiehali. Toto prostredie mi prišlo o dost' vhodnejšie ako volať respondentov k sebe domov, poprípade ich navštevovať u nich doma, alebo kdekoľvek inde. Motiváciou bolo, keďže som používala výber vzorky metódou snowball jednak to, že to pomože „niekomu, kto pozná mojho kamaráta“ a jednak uhradenie útraty v zvolenom stravovacom zariadení- cukrárni (vo všetkých prípadoch šlo o zmrzlinový pohár), čo síce nie je práve najlepšia motivácia pre výskum, ale nebolo to formou keď sa porozprávaš, dostaneš, ale skor to nejak vyplynulo zo situácie, že „jasné, že je to na mňa“. Zvažovala som takisto vhodné úpravy vzhľadu alebo oblečenia pre interview (aby som posobila dôverihodnejšie, alebo serióznejšie), ale vzhľadom k tomu, že základné požiadavky na úspešnosť metódy interview stavajú na prirodzených podmienkach a vzťahoch (Miovský, 2006), rozhodla som sa do svojho výzoru pre tento prípad umelo nezasahovať a uspokojiť sa s absenciou extravagantnejších prvkov.

Rozhovory prebiehali väčšinou veľmi podobne, začali úvodným asi päťminútovým voľnejším rozhovorom (kým som si pripravila technické náležitosti) o nejakej vyvstavej nezáveznej téme na uvoľnenie atmosféry (podobný rozhovor už ale perbiehal od miesta stretnutia na miesto konania rozhovoru, takže mám pocit, že atmosféra bola celkom uvoľnená), ďalej nasledovalo informovanie prečo a za akým účelom robím rozhovor, ako aj ubezpečenie o jeho anonymite a vyžiadanie (informovaného) súhlasu, ako aj súhlasu s tým, že bude rozhovor nahrávaný na diktafon. Informovaný súhlas od rodičov bol získaný už predom, keďže išlo o nedospelé osoby. Ďalej nasledoval samotný rozhovor, ktorý bol pomerne uvoľnený a jeho priebeh sa lýšil podľa respondenta. Prebiehal priemerne pol hodiny. Rozhovory, ktoré sa konali prostredníctvom internetu mali veľmi podobný priebeh, nebol to ale typický priebeh výskumu cez internet, pretože respondenti mi boli doporučení respondentmi s ktorými som viedla rozhovory tvárou v tvár, a teda s ktorými sa poznali, takže nebol problém získať informovaný súhlas rodičov, ako aj mať istú formu „dohľadu“ nad správnosťou nimi podávaných informácií (bolo menej pravdepodobné, že si budú vymýšľať odpovede na otázky, ktoré im položím, ako keby to mali byť respondenti náhodne vybraní len tak na internete). Tieto rozhovory

ale trvali podstatne dlhšie, teda v priemere 2-3 hodiny. Neboli motivované hmotnou odmenou, ani neboli upevnené fyzickou prítomnosťou, čo sa, obzvlášť na jednom z nich, v istej miere prejavilo. V podstate ale, až na ten jeden prípad, sa mi podarilo získať od nich kompletne rozhovory (v spomínanom prípade respondent niektorým otázkam nerozumel a keďže nevidel zmysel v tom sa stále dookola pýtať čo to má znamenať, navrhol preskakovanie niektorých otázok, na dôležité otázky ale odpovedal v uspokojivom rozsahu, preto som sa rozhodla zaradiť ho do svojej práce). Internetové prostredie mohlo samozrejme vplývať na výpovede respondentov, minimálne v oblasti vyjadrovania, ktoré je prostredníctvom, internetu úplne iné ako tvárou v tvár, dúfam ale, že na obsah to emalo veľký vplyv, keďže, ako som už spomínala, respondenti s ktorými som komunikovala cez internet boli doporučené svojimi kamarátmi. U oboch prostredí bolo interview samozrejme ukončené poďakovaním.

Výber vzorky

Vo svojom výskume som sa rozhodla skúmať pubescentov vo veku od 11 do 13 rokov, teda v ranej fáze pubescencie, pretože práve v tejto fáze sa „hľadanie identity“ začína. Oslovené dievčatá mali v mojej práci 11 rokov, chlapci 12-13, s prihliadnutím k tomu, že u nich pubescencia nastupuje trochu neskôr.

Disman vo svojej knihe upozorňuje, že cieľom konštrukcie vzorku kvalitatívneho výskumu nie je ako vo výskume kvantitatívnom reprezentovanie populácie jedincov, ale reprezentovanie populácie problému, populácie jeho relevantných dimenzií. (Disman, 2002) Pre výber vzorky som sa rozhodla použiť metódu snehovej gule (snowball), ktorej začiatočným článkom bola moja mladšia sestra a jej kamarátka, o ktorých som vedela, že na internete trávajú veľa času, a to práve na chate, preto boli vhodnými reprezentantkami populácie „problému“ chatového prostredia. Ďalší respondenti potom boli nimi doporučení, a šlo (až na dve výnimky) o ich spolužiakov, teda si boli vekovo podobní, a takisto aj intelektuálnou úrovňou, čo rozhodne zvýšilo homogenitu vzorky. Dalo by sa namietat', že výsledky získané na takejto vzorke sú nie len nezovšeobecniteľné, ale neposkytujú ani vhodný náhľad do problematiky, ale pravdou je, že viaceré rozhovory, ktoré prebehli s inými

respondentmi boli nepoužiteľné, pretože sa k danej problematike akosi nevedeli vyjadriť. Považujem preto možnú vyššiu intelektuálnu úroveň mnou zvolených respondentov za plus (stále ešte ostávajú dvaja respondenti z bežnej základnej školy). Zvažovala som tiež, či nebude vhodnejšie zjednodušiť radšej otázky, a získať tak širšiu vzorku, ale bolo by to na úkor hĺbky získaných informácií, preto som sa rozhodla radšej pre hĺbku.

Keďže v mojom výskume nesledujem vývoj osôb, alebo ich názorov, ani žiaden proces či zmeny vo vnímaní, neide o dlhodobý výskum, nie je potrebné ani aby bol opakovaný ale bude to výskum krátkodobý, samozrejme, dlhodobý výskum v tejto oblasti by mohol byť omnoho zaujímavejší.

Spracúvanie dát

Rozhovory boli teda nahrávané na nahrávacie zariadenie- diktafón a následne transkribované. Takto získaný text bol potom kódovaný otvoreným kódovaním, a kategorizovaný, čo bolo ale v mojom prípade značne uľahčené tým, že kategórie ponúkali už samotné otázky, a teda som nepracovala s príliš obširnými odpoveďami na otvorené otázky, alebo s textami.

Analýza dát

Vo svojej práci som sa rozhodla pre kombináciu prístupov, čo ale vyvstalo až počas samotnej analýzy. Ako uvádza Disman: „Metodológia výskumu nie je utváraná vopred, ale v priebehu zberu dát“(Disman: 2002, s.301). Najprv som teda analyzovala jednotlivé otázky a odpovede na ne. To by mohlo slúžiť ako istý náhľad na niektoré aspekty virtuálneho komunikovania cez chat u mladých ľudí, poukázať na niektoré javy, ktoré sa môžu vyskytnúť (i keď to nevyplýva nič o ich rozšírenosti, kvôli malej vzorke). V priebehu tejto analýzy vyvstali isté podobnosti v reakciách a na základe toho som usúdila, že bude vhodné analyzovať dáta aj podľa jednotlivých prípadov. V druhej časti analýzy som teda postupovala podľa jednotlivých prípadov a pokúsila sa o komparáciu metódou konštantnej komparácie ako ju popisuje Šed'ová (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007), s následným vytvorením škály a popisom

jednotlivých prípadov, zvlášť koncových, teda o akési rozdelenie pubescentov komunikujúcich v prostredí chatov podľa ich prístupu k virtualite virtuálneho sveta.

Kvalita výskumu

Lincoln a Guba (Hendl, 2005) uvádzajú štyri kritériá pre hodnotenie kvality výskumu:

1. dôveryhodnosť - dokázanie že predmet skúmania bol identifikovaný a popísaný.

Kritériá zvyšujúce dôveryhodnosť:

-dostatočné trvanie štúdie -aby sme si získali dôveru. Tá bola u mňa krátka, ale aj tak dúfam, že dôveru som získala, keďže väčšina respondentov dôveruje aspoň mojej sestre a výber vzorky nebol úplne náhodný, ale ku každému som sa dostala cez niekoho, kto ma poznal. Takisto si myslím, že prebiehali rozhovory v dosť uvoľnenej atmosfére, a teda dôvera by tu mohla zo strany respondentov byť. Pravda je ale, že trvanie bolo krátke, i keď koniec-koncov ide o krátkodobú štúdiu.

-konzultácie (prácu som konzultovala (aspoň čiastočne) so svojim tutorom)

-analýza negatívnych prípadov, o tú som sa v rámci možnosti pokúsila (pri interpretácii tabuľky)

-kontrola subjektom, alebo členmi skupiny: to som vo svojej práci nerobila, pretože som to nepovažovala za potrebné

-triangulácia: O istú formu triangulácie som sa pokúsila aspoň zvolením dvoch rôznych prístupov k analýze dát.

2. prenosnosť: možnosť využiť závery z daného prípadu pre iný podobný prípad – v mojej práci som mala príliš malú výskumnú vzorku na to, aby som si činila nárok na zovšeobecniteľnosť či prenosnosť. Má byť len sondou, či náhľadom do problematiky.

3. hodnovernosť (tu autor takisto spomína trianguláciu)

4. potvrditeľnosť- správa musí obsahovať dosť informácií, aby sa dala posúdiť nie len adekvátnosť procesu skúmania, ale i získané poznatky. V tomto mieste si uvedomujem nedostatky svojej práce, ktorá si ale ako som už spomínala, nečiní nárok byť výskumom, ale skor informačnou sondou.

Etické otázky

Všetci respondenti v mojej práci boli informovaný o jej cieľoch, obsahu a zámeroch, ako aj o tom, na aké účely budú nimi poskytnuté dáta použité. Takisto boli informovaní ich zákonní zástupci (pretože šlo o nepľnoletých respondentov), ktorí udelili svoj informovaný súhlas (ten podobne udelili aj respondenti). Takisto boli respondenti informovaní, že môžu ukončiť spoluprácu kedy uznajú za vhodné. Tiež je dôležité zachovať anonymitu, a teda zozbierané dáta použijem len pre účely bakalárskej práce pre FHS UK.

OTÁZKY

Otázky mám rozdelené do šiestich okruhov, z ktorých každý obsahuje niekoľko tém, zastúpených akoby hlavnou otázkou a každá je rozvinutá niekoľkými podotázkami, tie sa ale celkom menili v závislosti na tom, čo dotyčný respondent na otvorenejšie otázky odpovedal, a to tak, aby sa v konečnom dosledku vyjadril ku všetkým témam, alebo aspoň k väčšine, a samozrejme boli dopĺňané roznyimi inými upresňujúcimi a potvrdzujúcimi otázkami v závislosti na kontexte.

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE:

1. Vek- Koľko máš rokov?
2. Rodina- Koľko a akých máš súrodencov? Čomu sa venujú rodičia?
3. Škola- na akú chodíš školu? (zameranie), Baví Ťa, alebo by si radšej chodil na nejakú inú? Čo konkrétne Ťa v škole baví a čo nie? Ako si na tom so známkami? Si s tým spokojný?
4. Záľuby a záujmy- Čo Ťa baví robiť vo voľnom čase? Čomu sa venuješ? Čomu by si sa chcel venovať? Čo Ťa najviac zaujíma?
5. Kamaráti- Máš veľa kamarátov? Ako často sa s nimi stretávaš? Čo by si o nich povedal?

INTERNET:

1. Čo je to internet? (keby si to mal vysvetliť niekomu, kto ešte v živote o ničom takom nepočul)
2. Kam na internet chodíš a koľko tam tráviš času? Čo Ťa tam najviac zaujíma?
3. Čo je to chat? (takisto keby si to mal vysvetliť niekomu, kto v živote o žiadnom chate nepočul)
4. Čím je chat pre Teba? – Ako často sem chodíš? Ako dlho sa tam zdržiavaš? Čo na to hovoria rodičia? Vieš si predstaviť, že by si bol bez neho? Aké by to bolo? V akej miestnosti tráviš najviac času? Prečo práve tam? Chodíš aj do iných miestností?

Akých? S kým obvykle komunikuješ? Máš nejakých stálych kamarátov, alebo skúšaš nadväzovať nové kontakty? Považuješ chat za svet čisto v počítači, a kamarátov, ktorých tam máš za počítačových, alebo sa s nimi niekedy aj stretneš reálne, alebo aspoň chceš stretnúť aj reálne? O čom najčastejšie chatuješ? Máš nejaké témy, ktoré riešiš hlavne na chate?

5. Prečo chodíš na chat? – Skús porovnať situáciu na chate a situáciu v reálnom svete. Aké sú výhody a aké nevýhody, ktoré vidíš v tej chatovej? (Ak sa o tom nezmieni sami, tak sa ich ďalej pýtať: Ako vnímaš, že na internete druhú stranu nevidíš, a že nemožeš vidieť ako sa tvári, čo robí, nevieš často odhadnúť čo si myslí? Ako vnímaš, že na chate môžeš (ale aj ostatní) viesť viacero komunikácií naraz? Čo hovoríš na viac možností pre komunikáciu, že si môžeš vybrať s kým budeš komunikovať z veľkého množstva ľudí a dokonca si predtým pozrieť ich profil a nestrácať čas zisťovaním záľub, poprípade spoznávaním niekoho, s kým by si si asi aj tak nerozumel?...))

IDENTITA A INTERNET:

1. Popíš svoj nick a profil. – Koľko máš nickov? Ak ich máš viac, tak prečo? Ako často a na čo ktorý využívaš? Ktorý používaš najviac? (ďalej sa už zameriať hlavne na ten, obzvlášť u otázok týkajúcich sa profilu) Ktoré informácie v ňom sú pravdivé a ktoré nie? Ak sú tam nepravdivé informácie, tak prečo? Zveličené vlastnosti sú zveličené preto, že tak by si chcel aby to bolo aj v skutočnosti, alebo z nejakého iného dôvodu (zo srandy, chcela som to vyskúšať...)? Z akého? Myslíš, že je nejaký rozdiel medzi tým ako sa rozprávaš s ľuďmi ako svoj nick a ako v skutočnosti?

2. Ako vnímaš svoj nick a aký máš k nemu vzťah ? (to je dosť zvláštna otázka, asi na ňu nebudú mať čo odpovedať, takže možno rovno prejsť k podotázkam) Keby si mala charakterovať svoj nick ako osobu, aká by bola? Ako by sa líšila od Teba? Prečo myslíš, že sú tam tie rozdiely? Nakoľko ju berieš ako súčasť seba? Ako by si ju pomenoval vo vzťahu s Tebou? (som to ja, je to moj kamoš, je to nejaká časť mňa, je to nejaká mnou vytvorená osoba, virtuálna postavička...) Ako myslíš že Ťa na chate vníma okolie? Skús to porovnať so skutočnými reakciami okolia na Teba

(oblúbenosť, čo si o Tebe myslia...) Ako hodnotíš hĺbku rozhovoru (či sú to vážne témy, alebo skôr len také bežné pokecanie)? Rozprávaš sa o vážnych veciach aj s cudzími osobami? Ak áno tak je to lepšie ako so známimi? Prečo? Ak sa rozprávaš s niekým zo svojho nicku, kde máš polovicu údajov vymyslených, hovoríš čo si myslíš Ty, alebo čo si myslíš, že by si si myslel keby si bol taký ako máš v profile? Chodíš sa sem niekedy aj „vyrozprávať“, alebo skôr nie? Ak áno, tak pomáha to? Je to lepšie ako v skutočnom živote? Prečo?

3. Ako vnímaš okolie na chate? Keď sa rozprávaš s niekým na chate, považuješ jeho profil za pravdivý? A ak nie, tak aspoň veci ktoré Ti píše, berieš ako pravdu, alebo skor ako výmysly? Ako pociťuješ, že je stále možnosť, že ten s kým hovoríš, je niekto iný? Považuješ to za podstatné? Vadí Ti to? Nie je taká komunikácia zvláštna, keď sa vlastne rozprávajú nereálny človek s nereálnym? Čo si o tom myslíš? Skús to porovnať s reálnym rozhovorom (výhody nevýhody)

VZŤAHY:

1. Skús nejako popísať svoje internetové vzťahy v porovnaní s reálnymi. Máš na chate priateľov? Kamarátov? Nakoľko považuješ tieto známosti za „vážne“?

SLOBODA ODDELENÁ OD ZODPOVEDNOSTI?:

1. Ako vidíš rozdiel medzi tým čo si môžeš dovoliť (povedať čo si myslíš, uraziť niekoho, vyliať si zlosť, vyjadriť svoj názor (alebo vlastne ani nemusí byť Tvoj, ale nejaký názor...)) na chate a v skutočnosti? Využívaš to? Ak áno tak ako? Ako to hodnotíš, keď to robia ostatní?

NÁVRHY:

1. Keby si mohol akokoľvek vylepšiť chat (hoci aj ak je to technicky nemožné), ako by to bolo? Čo by si zmenil?

2. Keby si mohol krorúkoľvek vec alebo jav (anonymita, veľa komunikujúcich, viac možností, nejaké pravidlo...) preniesť z chatu do reálneho života, ktorá by to bola? Prečo?

ANALÝZA OTÁZOK

ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE:

Tieto otázky boli zaradené z dvoch dôvodov, a to jednak ako úvodné, uvoľňujúce otázky (porozprávanie sa o rodine, o záujmoch, o škole...) a jednak kvôli uvedeniu do prípadnej súvzťažnosti s inými dátami, i keď si uvedomujem že na takéto súvzťažnosti mám príliš malú vzorku. Ich analýza či interpretácia môže byť dôležitá skor pre druhú časť praktickej časti mojej práce (kde analyzujem údaje podľa osôb, nie podľa otázok), a preto ich tu popisujem len v skratke, ako istú bližšiu charakteristiku výskumnej vzorky. Z hľadiska mojej práce na tejto úrovni je zaujímavá možno akurát otázka záľuby a záujmy.

Vek: Vekové zloženie mojich respondentov sa pohybovalo od 11 do 13 rokov, zúčastnené dievčatá (5) mali po 11 rokov a chlapci 12, 13 a 13.

Rodina: Respondenti prekvapivo vedeli dosť málo o zamestnaní svojich rodičov. Traja mali jedného súrodencu (dvakrát mladšia sestra a jeden starší brat). Štyria mali dvoch súrodencov (Dvakrát starší brat a staršia sestra, mladší brat a mladšia sestra a raz staršia a mladšia sestra) a jedna opýtaná mala tri staršie sestry. Štyria respondenti sú tak v rodine v postavení najmladšieho dieťaťa, traja v postavení najstaršieho dieťaťa a jeden v postavení prostredného. Dvaja respondenti majú súrodencov len rovnakého pohlavia, traja len opačného pohlavia a traja aj rovnakého aj opačného pohlavia.

Škola: Šiesti respondenti navštevovali osemročné gymnázium so zameraním na matematiku, a všetci uviedli, že sú so školou spokojní a baví ich (zatiaľ). Zvyšní dvaja respondenti navštevujú bežnú základnú školu a majú k nej v podstate neutrálny vzťah.

Záľuby a záujmy: Traja respondenti uviedli medzi svojimi záujmami len počítač a internet, dvaja ho uviedli medzi ostatnými záujmami, a traja ho do záľub a záujmov neuviedli vôbec, napriek tomu že tam trávajú v priemere dve hodinky denne.

Kamaráti: Všetci opýtaní uviedli, že majú pocit , že majú veľa kamarátov a stretávajú sa s nimi často. Samozrejme je to neobjektívna informácia, ale nejde o jej objektivitu, ako skôr o to, ako to vnímajú.

INTERNET:

Otázky v tomto okruhu boli kladené za účelom všeobecne nahliadnuť do problematiky vnímania internetu a chatu pubescentmi. Popis odpovedí na jednotlivé otázky by tak mohol byť akýmsi náhľadom do ich sveta, samozrejme, ako som už spomínala, nič z toho si nečiní nárok na zovšeobecniteľnosť.

Čo je to internet? (keby si to mal vysvetliť niekomu, kto ešte v živote o ničom takom nepočul)? Na túto otázku odpovedali respondenti v podstate spomenutím troch funkcií internetu, a to funkcie informačnej (dozvedieť sa, niečo tam nájsť), ktorú spomenuli piati, a potom funkcie komunikačnej, ktorú spomenuli traja opýtaný. V internete teda primárne videli prostriedok získania a vyhľadania informácií, ale takisto komunikačný prostriedok. Možno by bolo zaujímavé skúmať nakoľko sa toto mení s rôznym vekom, či je to podobné aj u starších generácií, alebo nie... Zaujímavé bolo aj to, že na túto otázku odpovedali traja respondenti, že je internet v podstate všetko. To môže ukazovať na to, že sa stáva neoddeliteľnou súčasťou ich životov.

Kam na internet chodíš a koľko tam tráviš času? Čo Ťa tam najviac zaujíma?

Všetci respondenti (okrem jednej, ktorá to má rodičmi zakázané) uviedli, že najčastejšie chodia na chat, z toho jedna, že chodí výhradne na chat, traja spomenuli hry, dvaja vlastnú stránku, dvaja vyhľadávanie vecí a jedna respondentka spomenula, že píše maily a jeden respondent, že navštevuje porno stránky. To by mohlo ukazovať na to, že hoci si uvedomujú primárne informačnú funkciu internetu, predsa ho

využívajú skôr na komunikáciu a zábavu (hry). Ku spomenutým porno stránkam, možno by stálo za to sa zamyslieť, ako vplýva na mladých účastníkov chatu práve to, že sú možno príliš skoro konfrontovaní so sexuálnymi narážkami a ponukami a s celou sexualitou, a to asi nie práve ich veku upravenou formou. K V priebehu rozhovorov sa k tejto problematike (bez mojej iniciatívy) vyjadrili dve dievčatá, že ju vnímajú výsostne negatívne a že ich to obťažuje. Takisto sa s rozšírením internetu stala pornografia prakticky dostupná komukoľvek kto je aspoň pologramotný (teda ušetrené sú tak deti do 5 rokov, aj to len keď nemajú starších kamarátov) a má prístup na internet. Tiež by možno bolo vhodné uvažovať nad tým, že teda „uchrániť“ deti od takýchto negatívnych vplyvov sa už prakticky nedá ich „zakazovaním“ (predaj časopisov s podobnou tematikou len osobám nad 18 rokov, vysielanie erotických filmov v televízii až po určitej hodine...) ale je žiadúce sa zamerať na vytvorenie výchovných princípov, ktoré by neeliminovali tento vplyv zákazmi, ale nejako inak, aby deti nenavštevovali tieto stránky nie preto, že nemajú ako, ale skôr preto, že nechcú...

Čo je to chat? (takisto keby si to mal vysvetliť niekomu, kto v živote o žiadnom chate nepočul) Pri tejto otázke by siedmi respondenti zdôraznili dorozumievanie sa cez chat, jedna z nich takisto zoznamovanie sa, a dvaja respondenti uviedli, že je to hlúposť. To je celkom zaujímavé, i keď jedna z respondentiek uvádzala že je to hlúposť po tom, čo to má zakázané a odôvodnené rodičmi, ale druhý respondent hovoril, že je to hlúposť, vie o tom, ale aj tak tam chodí rád. Takisto je zaujímavé porovnať odpovede na túto otázku s odpoveďami na otázky čím je chat pre teba a prečo sem chodíš, o ktoré sa ale pokúsim neskôr.

Čím je chat pre teba? Piaty respondenti tu uviedli, že je pre nich chat prostredníkom rozhovoru, že sa sem chodia porozprávať. Traja, že sa sem chodia zoznámiť a dvaja že je to prostriedok na zaháňanie nudy, teda že sa sem chodia z nudy. Jedna respondentka na otázku čím je pre teba chat odpovedala „to, že nie som sama“, čo ale po otázke prečo teda nejde radšej s kamarátmi vonku (uvádzala že ich má veľa a stretáva sa s nimi často) upresnila „nie, pretože ten čas som na počítači, na počítači

si robím veci a pritom nemusím...pritom sa možem s niekým rozprávať...“ To bolo veľmi zaujímavé z toho hľadiska, že to vyzeralo akoby chatom, a teda komunikáciou, i keď o jej hodnote by sa dalo polemizovať, zaplňala nie len voľný čas, ale aj čas kedy má na práci niečo iné, nevyžadujúce úplne presné sústredenie. Hľadala som, podobné výpovede aj v ostatných rozhovoroch. Ďalší respondent povedal že je na Pokeci vždycky keď hrá počítačovú hru, ktorú hráva pomerne často. Komunikácia sa tak aj u neho zdá byť vsunutá aj tam, kde by to zdanlivo nebolo možné, aj do času, ktorý sa rozhodol stráviť pri hraní počítačovej hry. Podobne ďalšia respondentka uvádza, že tam chodila stále keď bola na internete a hľadala niečo na iných stránkach, že mala skrátka pokec zapnutý a sem tam s niekým nadviazala komunikáciu, alebo niekomu odpovedala. Z týchto výpovedí to vyzerá, akoby chat skutočne priniesol viac komunikácie medzi mladých ľudí, akoby sa stávala akosi bežnejšou (opäť musím pripomenúť, že tu nehodnotím jej hĺbku, ani kvalitu vzťahov), že komunikujú aj vtedy, keď by normálne robili niečo úplne iné. Vo všetkých rozhovoroch sa našli zmienky ak už nie o tom, že respondenti chatujú popri niečom inom, tak o tom, že chatujú z nudy (pr. V: „a čím je chat pre teba?“ R: „nudím sa, tak si idem pokecať“) Takto to vyzerá, že sa stáva komunikácia a dorozumievanie sa stále bežnejšou vecou, na ktorú si už títo pubescenti (aspoň teda v rámci mojej vzorky) celkom zvykli, čo potvrdzujú výpovede ako: V: „Vieš si predstaviť, že by si bol bez chatu? Aké by to bolo?“ R: „Neprežil by som“ , alebo V: „Keby si stretol niekoho, kto sa s internetom nikdy nestretol, napríklad nejakého domorodca z afriky, alebo hoci mimozemšťana, a opýtal by sa ťa, čo je to internet. Čo by si mu odpovedal?“ R: „Že je to zmrzlina“ V: „Aaano, a ako presne by si to myslel?“ R: „Raz ochutnáš a už si závislý.“, alebo V: „Čím je pre Teba chat?“ R: „Dorozumievacou potrebou.“, alebo V: „A vieš si predstaviť, že by si bola bez chatu?“ R: „Hmmm, ani veľmi nie“ V: „Aká je to predstava, chýbal by Ti veľmi?“ R: „No neviem či veľmi, ale neviem ako by som sa rozprávala s kamošmi...“ Možno by stálo za to sa nejako zamyslieť, či takáto sprístupnená komunikácia ozaaj spôsobuje, že mládež vyplňa svoj voľný čas komunikovaním, že skrátka mladí ľudia komunikujú vo väčšej miere (kvantitatívne) ako staršia generácia , poprípade skúsiť zistiť, aký to má vplyv na ich vzájomné

vzťahy, alebo na kvalitu komunikácie celkovo, či si proste nejako zvykajú na fungovanie vo svete, kde sú takmer non-stop „v kontakte“.

Koľko času tráviš na chate(Ako často sem chodíš? Ako dlho sa tu zdržiavaš?):

Táto otázka bola položená, aby bolo možné utvoriť si obraz o tom, akú časť voľnočasových aktivít u pubescentov z mojej vzorky zaberá chat. Pri popise odpovedí som ich zlúčila s odpoveďou na otázku koľko času trávia na internete, pretože u väčšiny prípadov sa tento údaj zhodoval. Priemerný čas strávený na internete denne (všetci respondenti na internet chodia denne) je 1.9 hodiny, nerátajúc pritom do toho krajný prípad, kde čas priznaný na internete bol celý deň (teda predpokladám odkedy príde zo školy) Všetci ostatní opýtaní uviedli čas v rozmedzí od jednej do štyroch hodín. S chatom uviedli všetci rovnaký čas, okrem respondentky, ktorá má chat už zakázaný, teda teraz naň nechodí vôbec (vlastne ako priznala tak aj hej, ale oveľa menej), ale kým chodila sa časový údaj zhodoval, a respondentky, ktorá rozdelila čas na internete na čas trávený hrami a chatovaním. Priemerne teda, ak nepočítam oba krajné prípady, a to vôbec a celý deň, na chate strávia respondenti 1,7 hodiny. Na chate teda strávia takmer dve hodiny denne (ak by som zarátala aj krajný prípad celý deň, tak toto číslo výjde ešte vyššie), čo je celkom značná časť voľného času, ak by sme skúsili predpokladať, že keďže chodia do školy, je dĺžka ich voľného času celkovo okolo siedmich hodín. Podiel chatovania na výplni tohoto voľného času by tak bol okolo 25%, čo je už dosť veľké percento na to, aby stálo za to venovať tejto aktivite pozornosť.

Čo na to hovoria rodičia?: V tejto kategórii sa objavili dve protikladné reakcie, a to že na to nevravia nič (to uviedli štyria respondenti) a druhá bola úplný zákaz chatu. Ten uviedla jedna respondentka. Zvyšní traja respondenti odpovedali buď neviem, alebo niečo v zmysle aby tam netrávili toľko času (to uviedol respondent, ktorý pri čase strávenom na internete povedal celý deň) a jeden respondent povedal, že mu to otec zatrhol už keď mal sedem rokov, ale že mame to nevádi (a teda chodí na chat len keď otec nie je doma). Najprv by som rozobrala zákaz. U respondenta, ktorému to

zakázal otec, to zjavne nie je takmer nič platné, kým nie je v dohľade autorita, ktorá by dodržiavanie zákazu dostala, teda samotný jeho „vydavateľ“- otec. Dotyčný teda aj tak trávi na chate tak dve hodinky denne, ako aj predtým, len v inej dennej dobe. Tu je zákaz neúčinný, čo môže byť dôsledkom aj toho, že je nepodporovaný druhým rodičom, ale samozrejme nemusí. U opýtanej, ktorá má úplný zákaz chatu je ale situácia trochu iná. Síce priznala že tam ešte sem tam chodí, ale zmenil sa aj jej postoj. Na otázku čo je to chat, keby to mala popísať niekomu, kto o tom nikdy nič nepočul, odpovedá: „Blbosť. Stačí?“ Rozhovor ďalej pokračuje: V: „Hmmm, je to teda blbosť, a môžem sa opýtať, myslela si si to aj predtým, kým si tam chodila, alebo si to myslíš len teraz kým tam nechodíš, teda odkedy Ti to rodičia zakázali?“ R: „Predtým kým som tam chodila ma dosť znervózňovali ľudia, ktorí tam boli, ale som si nemyslela že je to až tak blbosť, až keď mi to rodičia uvedomili.“ To by som povedala že je celkom účinný zákaz, lebo aj keď nie je striktno dodržiavaný, spôsobil prehodnotenie postoja. Samozrejme vzala som do úvahy aj to, že respondentka mohla odpovedať výskumníkovi ako predstaviteľovi staršej generácie, ktorá má o chate predstavu ako jej rodičia, ale to by som asi skôr vylúčila jednak vzhľadom k tomu, že je najlepšou kamarátkou mojej sestry, a teda som z jej pohľadu na generačnej úrovni bližšie k nim ako k rodičom, a jednak sme počas rozhovoru sem-tam zabočili aj k mojej vlastnej chatovej minulosti, kde sa objavilo niekoľko z ďalej rozoberaných „vylepšení profilu“, a preto si myslím, že jej výpovede boli úprimné. Odpovede ostatných respondentov boli akosi poznačené tým, že na to rodičia nehovoria nič, lebo veľmi málo vedia o tom, o čo ide (pr. V: „A čo myslíš, čo by povedali, keby vedeli všetko?“ R: „Hehe, neviem čo by povedali“ V: „Skús“. R: „Dorot! (*takto oslovujú doma respondentku*) Čo to robíš!“) Myslím si že je to celkom závažný problém, a že by sa o to mohli rodičia akosi viac zaujímať, respektíve že by možno bolo vhodné poskytnúť im viacej príležitostí sa o chate niečo dozvedieť, a to nie len z dôvodu aby mohli posúdiť vhodnosť (a v tomto prípade som si takmer istá že skôr nevhodnosť) toho ako ich deti trávajú voľný čas a prípadného zákazu, ale možno skôr aby sa pokúsili pochopiť svoje deti, čo by mohlo zmierňovať konflikty medzi nimi a pokúsiť sa nájsť nejaké zmierlivejšie riešenie.

Vieš si predstaviť, že by si bol bez chatu? Aké by to bolo? Tu odpovedali štyria respondenti, že by to bolo úplne normálne, hoci v priemere trávia na chate hodinku a pol, štyria respondenti, že si to nevedia predstaviť, alebo by to bolo strašné („neprežil by som to“) a jedna respondentka (tá, ktorá to má zakázané) odpovedala, že už to tak má, ale že pri počítači trávi aj tak rovnako veľa času. Časť respondentov teda vyzerá, že má k chatu prístup menej vážny, že by ho vedeli nahradiť nejakou inou voľnočasovou aktivitou, kým druhá časť vyzerá, ako keby bol pevnejšou súčasťou ich sveta. Jeden respondent odpovedal, že nevie.

V akej miestnosti tráviš najviac času? Prečo práve tam? Chodíš aj do iných miestností? Akých? Tieto otázky boli zaradené v nádeji, že by mohli niečo napovedať o miestach, ktoré na chate respondenti navštevujú a poprípade teda za akým účelom tam chodia, ale odpovede na ne prakticky veľmi o ničom prínosnom pre moju prácu nevypovedajú. Najviac respondentov odpovedalo, že chodí do zoznamky (traja) a do regionálnych miestností (tiež traja), spomenuté boli tiež miestnosti emo, kaviareň, nástroční a vtipy, ale myslím, že to je príliš individuálne.

S kým obvykle komunikuješ? Máš nejakých stálych kamarátov, alebo skúšaš nadväzovať nové kontakty? Tu odpovedala polovica respondentov, že komunikuje skôr so stálymi kamarátmi, v podstate ale aj z tých stálych kamarátov má každý aspoň jedného, ktorého pozná cez internet, teda raz minimálne nový kontakt nadviazať musel, a druhá polovica, že aj aj. Skôr tu teda možno ide o to, či sa respondenti len chcú porozprávať, a keď nie je s kým, tak snád' aj nadviažu nový kontakt, alebo sem chodia skôr za účelom spoznávať nových ľudí, alebo komunikovať s ľuďmi cudzími.

Považuješ chat za svet čisto v počítači, a kamarátov, ktorých tam máš za počítačových, alebo sa s nimi niekedy aj stretneš reálne, alebo aspoň chceš stretnúť aj reálne? Táto otázka je celkom dôležitá aj k téme oddeľovania virtuálneho sveta od reálneho. Aspoň jedného internetového kamaráta (s ktorým sa ešte nikdy nestretli) priznal každý z opýtaných, teda okrem respondentky, ktorá má zákaz chatu, a teda už žiadneho čisto internetového kamaráta nemá, v čase keď ale

chatovala mala. Rozdiel je ale skôr v tom, ako reagovali na otázku, či by sa s týmito kamarátmi chceli aj stretnúť, alebo či si ich chcú nechať ako „počítačových“ kamarátov a nemiešať ich do svojho reálneho sveta, ako kamarátov v inštitúcii chat, ktorí nemajú s reálnymi takmer nič spoločné. Tu odpovedali štyria respondenti, že kamarátov, ktorých majú na chate neoddeľujú, že ich teda len spoznali prostredníctvom chatu, ale plánujú sa s nimi keď to bude možné stretnúť (z toho jeden respondent zdôraznil že má len internetové kamarátky). Zvyšní štyria ale odpovedali, že svojich kamarátov, ktorých poznajú len cez internet, nikdy stretnúť nechcú ani neplánujú, že im to úplne vyhovuje tak ako to je, že sú to kamaráti na chate a medzi reálnych kamarátov ich miešať nemienia. To celkom súviselo s tým, či si na internete vymýšľajú, alebo hovoria pravdu, ako aj s počtom nickov, ktoré majú, dôležitosťou akú prikladajú svojim internetovým vzťahom ako aj s tým, ako vidia svoj nick (či sú to oni, či virtuálna osoba, alebo nejaká časť z nich...), čo rozoberám v druhej časti analýzy dát. Počnúc touto otázkou sa teda začalo kryštalizovať akési dvojaké poňatie internetu, a to ako sveta prepleteného s realitou, ako jej súčasť, a sveta úplne virtuálneho, ktorý by v ideálnom prípade nemal mať s realitou nič spoločné, ako to rozoberiem neskôr. Pri tejto otázke tiež musím spomenúť, že niektorí respondenti spomínali tiež, že sa cez chat rozprávajú aj s reálnymi kamarátmi (napríklad spolužiakmi, alebo podobne), ale tento aspekt chatovania bol len okrajový, pretože na to využívajú skor ICQ, alebo Skype a chat len príležitostne, preto som sa tejto variante v práci ďalej ani nevenovala.

O čom najčastejšie chatuješ? Máš nejaké témy, ktoré riešiš hlavne na chate?

Táto otázka bola v podstate položená aby ukázala prípadné špecifické témy, alebo zmeny správania sa respondentov vo virtuálnom prostredí (ako potom mali za úlohu aj niektoré ďalšie), ale všetci respondenti odpovedali, že nemajú nejaké zvláštne témy, ktoré rozoberajú na internete, a že sa na internete rozprávajú o odľahčenejších témach, ktoré by sa dali rozdeliť do dvoch skupín, a to na “zoznamovacie” (o záľubách, kto má aké, o hudbe...) a témach, pre ktoré použijem výraz jednej z respondentiek “o živote” (napr. “čo sa stalo”, alebo “ako sa máme”, alebo o škole,

alebo “čo máme nové” a podobne). Ku “hĺbke” týchto tém sa ale ešte vrátim pri rozbere otázky ako hodnotia hĺbku rozhovoru na internete.

Prečo chodíš na chat? Odpovede na túto otázku boli veľmi podobné ako odpovede na otázku čím je chat pre teba. Väčšina respondentov spomenula, že sem chodí tráviť voľný čas, alebo zabíjať nudu (šiesti), štyria spomenuli že sem chodia “pokecať” a dvaja že tu chodia spoznávať nových kamošov. Aj tak je ale zaujímavé sledovať posun oproti odpovediam na otázku a význame chatu pre nich, lebo v podstate odpovedali v rovnakých kategóriách, ale pri otázke prečo si akoby viacerí spomenuli na nudu.

Skús porovnať situáciu na chate a situáciu v reálnom svete. Aké sú výhody a aké nevýhody, ktoré vidíš v tej chatovej? Na takto otvorenú otázku odpovedal v podstate každý respondent inak a je ťažko zhrnúť ich odpovede do nejakých kategórií. Dali by sa snád' rozdeliť na odpovede zahŕňajúce “technické” nevýhody chatovej komunikácie (pr.: “nevýhody?...že mi občas vypadne net”, alebo ešte jedna respondentka sa sťažovala na obmedzenie dĺžky správy, ktorú je možné naraz poslať cez chat) a na ostatné, pričom jedna respondentka uviedla, že je to také isté ako v normálnom svete, jedna že je to v normálnom lepšie, ale nevedela povedať prečo, respondentka, ktorá má zakázaný internet uviedla, že je to na chate “úchylnejšie”. Jediná respondentka (práve môj koncový prípad pre nižšie uvedenú škálu) si pri tejto otázke okamžite vybavila výhodu chatovej komunikácie, a to: V: „Dobre, a skús porovnať situáciu na chate a situáciu v reálnom svete, napríklad nejakú komunikáciu, alebo proste len situáciu, aké výhody a aké nevýhody vidíš v tej chatovej?“ R: „Výhody sú asi tie, že keď niečo poviem, teda skor napíšem, tak to nemusí byť ani tak celkom pravda, pretože sa s tým daným človekom nemienim stretnúť, nemienim sa s ním nejako bližšie spoznávať, no a v reáli...tak reál je reál no, tak tam už sa asi bližšie poznáme a nemá zmysel niečo si vymýšľať.“ V: „A nejaké iné výhody, alebo nevýhody?“ R: „Asi nie, skor nie.“ Je veľmi zvláštne, že to bol jediný pokus o vyzdvihnutie nejakého plusu chatovania oproti normálnemu komunikovaniu, napriek tomu, že všetci respondenti na chat chodia (v jednom prípade je lepšie povedať

chodila) radi a často. Zdá sa teda, že napriek tomu, že na chat chodievajú radi, považujú ho stále za akúsi menej kvalitnú, alebo menej hodnotnú komunikáciu, ako komunikácia tvárou v tvár. To, že práve táto respondentka spomenula výhodu chatovej komunikácie podľa mojho názoru súvisí s jej celkovo trochu iným vnímaním chatu, ktoré rozoberiem v druhej časti. Na rozdiely, ktoré som čakala, že budú v odpovedi na túto otázku dominovať, a to že je nevýhoda v tom, že druhú stranu nevidia, si spomenuli len dvaja respondenti. Ďalej som teda kládla doplňujúce otázky:

Ako vnímaš, že na internete druhú stranu nevidíš, a že nemôžeš vidieť ako sa tvári, čo robí, nevieš často odhadnúť čo si myslí? Na túto otázku sa odpovede už takisto rysovali v zmysle rozdelenia v druhej časti analýzy. Dve respondentky odpovedali, že im to vobec neprekáža, pr.: “žijem s tým človekom aký je na tom Pokeci, nesnažím sa pátrať po tom aký je naozaj”, čo do veľkej miery súvisí s tým, že berú virtuálny svet ako virtuálny, a v rámci pravidiel virtuálneho sveta nie je potrebné vidieť ako sa druhá strana tvári. Naopak koncový prípad z opačnej strany škály hovoril, že mu to veľmi vadí, a že by dal na chat webkameru, čo podľa mňa súvisí s tým, že proste reálny a virtuálny svet oddeľovať nechce. Takisto ešte dvaja spomenuli to, že nevidia druhú stranu, ako nevýhodu, jeden respondent sa obával, že kvôli tomu, že nevidí druhú stranu, si dohodne rande s osobou, o ktorej si bude myslieť, že je skvelá, a pritom vobec nebude, ďalší spomenul, že to berie ako nevýhodu, lebo môžu vzniknúť nedorozumenia. Jedna respondentka povedala, že to berie ako nevýhodu niekedy, ale ďalej z rozhovoru akosi vyplynulo, že by rada videla ostatných, ale nebola by rada keby ostatný videli ju, a teda keby si mala vybrať vidieť alebo nevidieť keby bola zároveň videnou, radšej si vyberie nevidieť. Zaujímavá je tiež reakcia dvoch respondentiek, ktoré uviedli, že im to nevadí, pretože vedia rozpoznať ako sa ten druhý tvári, a to podľa toho ako píše, a iež prostredníctvom smajlíkov (emotikony). Tu by sa dalo uvažovať nad tým, či táto komunikácia nespeje k tomu, že ľuďom skutočne prestane chýbať neverbálna zložka komunikácie, že sa deti, ktoré od detstva vyrastajú v prostredí chatov a sms správ naozaj naučia odhadnúť ako sa druhá strana tvári bez toho aby ju videli, alebo že to proste prestanú považovať za dôležité. Je tak možné, že to za dôležité považuje len staršia generácia,

ktorá nie je zvyknutá na taký objem komunikácie bez vizuálneho kontaktu z druhou stranou (alebo aspoň sluchového), alebo tiež generácia, ktorá vyrástla pred televíznou obrazovkou, nie pri internete... Nevieť ale nakoľko sú takéto úvahy do budúcnosti prínosné, pretože ako som už spomínala, je celkom dobre možné, že celá chatová komunikácia (podobne je na tom podľa mňa aj sms komunikácia) je len akýmsi prechodným štádiom, a že ju čoskoro vystrieda videokonferencia, kde už podobné vnímanie nebude potrebné. Stále je ale pravda, že sa chaty vyvíjajú aj nad rámec čisto textovej komunikácie (grafické chaty), pričom si ale svoju “anonymitu” a deficit vizuálneho kontaktu chránia, i keď sú ich technológie značne zložitejšie ako prenos obrazu, a teda je možné, že v budúcnosti fenomén chatov predsa len pretrvá.

Ako vnímaš, že na chate môžeš (ale aj ostatný) viesť viacero komunikácií naraz?

Na túto otázku odpovedali respondenti že to využívajú (jedna respondentka uviedla dokonca že tak asi desať komunikácií naraz je u nej bežné) a nevedí im keď to robí okolie, pretože to robia aj oni, a túto možnosť považujú za výhodu. Jedinými výnimkami, ktoré to síce považujú za výhodu a nevedí im to, ale nepoužívajú to veľmi, boli dvaja respondenti, z čoho jedna uviedla: “ale lepšie keď sa zameriam na jednu osobu a chatujem s jednou osobou, potom sa to dá popliesť a už to nebude príjemné.” (je to respondentka, ktorá neskôr uviedla, že si pri chatovaní veľa vymýšľa, a že každému hovorí o sebe iné veci, čo ju veľmi baví, pr.: “...jednému poviem že mám partnera a niekomu druhému že nie, niekomu môžem povedať, že rodičia sú rozvedení, a niekomu, že sú spolu. Niekomu môžem povedať že bývam v rodinnom dome a niekomu poviem, že bývam v byte...”, teda je celkom logické, že by chatovanie s viacerými ľuďmi naraz mohlo viesť k nepríjemným omylom... Zdá sa teda, že respondenti považovali multiplicitnú komunikáciu na chate za niečo úplne prirodzené, čo k chatovaniu akosi patrí, a čo síce nemusia praktikovať keď im to nevyhovuje, ale je to vec, čo k chatu proste patrí. (Možno je to znova vec, nad ktorou sa pozastavujeme len my, čo na to akosi nie sme zvyknutí). Jedna respondentka na otázku, či jej vadí, keď ľudia komunikujú naraz s ňou aj s niekým iným odpovedá: „vôbec, ja som si to ani nepredstavovala.“

Čo hovoríš na viac možností pre komunikáciu, že si môžeš vybrať s kým budeš komunikovať z veľkého množstva ľudí a dokonca si predtým pozrieť ich profil a nestrácať čas zisťovaním záľub, poprípade spoznávaním niekoho, s kým by si si asi aj tak nerozumel? Všetci respondenti tu hodnotili možnosť pozrieť si profil priaznivo, akurát dve respondentky sa pozastavili nad tým, že tam často nie sú pravdivé údaje, a jedna uviedla, že sa nad tým nezamýšľala. Niekoľkých som sa tiež pýtala, či by brali prenesenie profilu do reálneho sveta, teda že by každý mal nejakú ceduľku s nápisom na ktorej by mal uvedené svoje vlastnosti, záujmy... a človek by okolo nich chodil a čítal si čo tam majú a vybral si s kým má záujem komunikovať. Túto možnosť ale až na jedného všetci respondenti (štyria) zamietli.

IDENTITA A INTERNET:

Popíš svoj nick a profil: Na túto otázku väčšina respondentov nevedela zareagovať, takže som dávala ďalej upresňujúce otázky. Položená ale bola väčšinou až po otázke koľko má dotyčný respondent nickov a ktorý najviac používa, aby vedel ktorý má popísať. Z respondentov mi na túto otázku odpovedali len dve dievčatá, a to jedna (koncový prípad mojej škály) "Môj nick je úplne iný než som ja, teda jeden mám pravý s riadnymi týmito, ale tam sa toho veľa neporobí, najčastejšie chodím na nick kde mám iný vek, som tam trochu iná, mám tam iné príbuzenstvá a podobne...je to skôr svet mojej fantázie, nie niečoho iného..." a druhá reakcia bola v podobe spontánneho skoku do reči, a to V: „Tak a ďalšia otázka bude na tvoj profil...(neukončená veta)“ R: „Som to najkrajšie dievča na svete.“ Nemyslím že má zmysel nejako analyzovať túto otázku, keďže mám na ňu len dve odpovede, v každom prípade minimálne tá druhá je veľmi zaujímavá, a možno čo to napovedá o tom, do akej pózy sa dotýčnosť, ale myslím, že nie len ona, vo svojom virtuálnom svete stylizuje.

Koľko máš nickov? Tu sa odpovede delia v podstate na dve skupiny, a to odpoved' jeden nick, ktorú uviedli traja respondenti (už ho majú dlhšie), a potom odpovede, ktoré uvádzajú viacero nickov. Tri dievčatá uviedli, že majú nicky tri, jedna že si

nepamätá, a jedna dokonca že ich má sedem až osem. Odpovede na túto otázku boli tiež zoradené tak, že podporovali nižšie uvedenú škálu. Akoby teda delili respondentov na tých, ktorý majú jeden nick (všetci títo respondenti o ňom zároveň perhlásili, že je plne pravdivý, a chodia na internet cez neho a veci ktoré hovoria teda väčšinou nie su vymyslené), čo môže byť spôsobené práve tým, že je to ich jediný nick a že pod ním vystupujú vždy, a teda im odpadá práve fenomén anonymity, kde ide hlavne o to, že ako nick, ktorý už raz niečo “vyviedol” sa už dotýčný nikdy nemusí prihlásiť. To, že sa prihlasujú stále pod jedným nickom, je akoby deklaráciou toho, že si stoja za tým, čo prehlasujú, že sa hlásia aj k minulým skutkom, že si ich pričítajú a že majú vôľu si pričítať aj tie, ktoré práve konajú, lebo najbližšie sa opäť plánujú prihlásiť pod tým jedným nickom, a teda nie že by nemali možnosť jedného dňa sa rozhodnúť, že ho už nikdy nepoužijú, ale že to skrátka nerobievajú a akosi nerátajú stále s touto možnosťou. Tu sa mi, ako aj v niektorých ďalších otázkach vyčlenili dievčatá reakciami od chlapcov, čomu ale nepričítam takmer žiadnu váhu vzhľadom k malej vzorke, bolo by ale istotne zaujímavé skúmať aké sú rozdiely v prijímaní, používaní a vnímaní internetu medzi dievčatami a chlapcami.

Prečo ich máš viac (ak ich majú viac) a podľa čoho ich strieďaš? Pri tejto otázke sa mi počet respondentov zúžil na päť, keďže traja majú len jeden nick. Z piatich respondentiek dve nevedeli uviesť prečo ich majú toľko, a prečo ich strieďajú, povedali ale, že v každom majú iné údaje. Ďalej v rozhovore ale povedali, že ich vlastne strieďajú zo srandy a z nudy. Jedna respondentka uviedla, že ich strieďa podľa toho, o čom chce kecať, a zvyšné dve povedali, že majú vymyslené nicky na to, aby mohli “vymýšľať somariny”, niektoré dočasné dokonca jedna respondentka uviedla že máva na to, aby mohla len tak urážať ľudí. Isté ale je, že v rôznych nickoch mali rôzne údaje, a teda nikdy (maximálne v jednom z nickov) nemali záujem prezentovať sa vždy ako osoba, ktorá reálne existuje, ale buď ako jej časť, alebo ako jej časť doplnenú o nereálne vlastnosti a charakteristiky, alebo ako úplne inú osobu.

Ktoré informácie v ňom sú pravdivé a ktoré nie? Najčastejšie meneným údajom bol jednoznačne vek. V priemere si teda dievčatá pridávali o 4,1 roku viac, teda

prezentovali sa zhruba ako pätnásťročné. Ďalšími menenými údajmi boli údaje o vzhľade, zaujímavé je, že dievčatá, ktoré v profile uviedli, že majú šesnásť rokov, tomu prispôbili výšku (175-180 cm), ale vôbec neprispôbili váhu (40 kg a menej), potom uvádzali inú farbu očí, vlasov, a skrátka menili vzhľad. Takisto menili záľuby (priznali to dve), hlavne pridávali záľuby, ktorým sa údajne venujú, ktoré považujú za “cool”, teda že venovať sa im je celkom prestýžne, u oboch dievčat to bol zhodou okolností snowboard, na ktorom ani jedna z nich v živote nestála. Z rozhovorov ale vyplynulo, že nie je ani tak dôležité čo majú v profile, ale to, čo píšu (niektoré ani nemali veľmi vyplnený profil), a tam už bolo výmyslov ozaj požehnane. Väčšinou to charakterizovali ako “rozprávam somariny”, alebo “len tak vymýšľam”, jedna respondentka uviedla, že vymýšľa a baví ju sledovať ako na to ľudia reagujú, že každému povie niečo iné: R: „...jednému poviem že mám partnera a niekomu druhému že nie, niekomu môžem povedať, že rodičia sú rozvedení, a niekomu, že sú spolu. Niekomu môžem povedať že bývam v rodinnom dome a niekomu poviem, že bývam v byte...“ V: „A nestáva sa Ti, že sa v tom stratíš a nevieš, ktorému si povedala, že máš partnera a ktorému nie, ktorému si povedala že máš troch bratov, a ktorému že si jedináčik...?“ R: „Nie, ešte sa mi to neastalom, prakticky, pravda je taká, že párkrát si to aj zapíšem aby som... aby sa mi nestalo nejaké podobné trapasy.“ Dá sa povedať, že niektoré z respondentiek si vytvorili virtuálnu postavičku, ktorá má s nimi pramálo spoločné a akoby ju riadia a skúmajú ako na to bude okolie reagovať. Každá ale zdá sa klame a vymýšľa si v inej miere, niektoré sa dorábajú len mierne, pozmenia si vek o zopár rokov a prezentujú vlastné myšlienky, akurát s trocha, podľa ich názoru, krajšou fasádou, ale niektoré (tri) si na chate úplne vymýšľajú nové postavy a príbehy. To sa ale takisto pokúsím rozobrať v druhej časti.

Zveličené vlastnosti sú zveličené preto, že tak by si chcel aby to bolo aj v skutočnosti, alebo z nejakého iného dôvodu (zo srandy, chcela som to vyskúšať...)? Z akého?

Na túto otázku odpovedali tri respondentky len tak, alebo zo srandy. Dve spomenuli, že to tak robia kvôli tej osobe s ktorou chatujú, jedna tiež spomenula, že chce skúsiť ako by na to niekto reagoval, a jedna respondentka uviedla, že by chcela aby

zveličené alebo vymyslené vlastnosti boli také aj v skutočnosti. Táto respondentka bola ale zvláštnym prípadom, lebo ako jediná z mojej vzorky vyzerala, že si ozaj na internet chodí akoby posilňovať sebavedomie a rozprávať s ľuďmi (a zoznamovať sa) skor kvôli tomu, že v reálnom živote jej to až tak ľahko nejde. Tomu sa ale budem venovať v druhej časti práce.

Myslíš, že je nejaký rozdiel medzi tým ako sa rozprávaš s ľuďmi ako svoj nick a ako v skutočnosti? Na túto otázku odpovedali traja respondenti, že nie (samozrejme nepoukazuje to na existenciu alebo neexistenciu rozdielu v komunikácii, len na to, či si respondenti rozdiel uvedomujú, alebo nie), ostatní spomínali, že sú smelší, drzejší, otvorenejší, odvážnejší, pretože ich druhá strana nevidí a môžu sa viac uvoľniť. Jedna respondentka odpovedá: „v nicku to nie som ja, je to niekto iný, iný spôsob života, návyky, charakter“.

Ako vnímaš svoj nick a aký máš k nemu vzťah? Táto otázka bola veľmi dôležitá, zvlášť pre druhú časť výskumu. V podstate je akýmsi pohľadom na to, ako prežívajú respondenti svoje virtuálne ja v porovnaní, alebo vo vzťahu s reálnym. Po položení bola ale buď interpretovaná trochu inak ako som pôvodne zamýšľala, napríklad: „že je tam pohodový človek, ktorý má s kým rozprávať a rád sa rozpráva a vzťah k nemu, veľmi dobrý, zatiaľ sa tam nestal žiaden trapas...“, alebo R: „Ta, ako keby som to bol ja a nikomu ho nedám“, alebo nebola zodpovedaná vôbec (vo väčšine prípadov), s čím som počítala, lebo nie je formulovaná príliš jasne, ale ponechala som ju tam kvôli tomu, že bolo možné že tak zistím niečo viac k danej problematike, možno práve tým, ako si ju budú respondenti interpretovať. Preto som položila upresňujúce otázky:

Keby si mala charakterovať svoj nick ako osobu, aká by bola? Ako by sa líšila od Teba? Na túto otázku štyria respondenti vymenovali vlastnosti, ktorými by popísali svoj nick., zaujímavé bolo, že to boli vlastnosti pozitívne (až na jeden prípad, keď respondentka o nicku medzi iným prehlásila, že je to „...osoba, ktorá občas ani nevie čo povie...“). Medzi týmito vlastnosťami dominovali krása

a priateľskosť (spomenuté dvakrát) a objavila sa tiež inteligentnosť. Traja respondenti odpovedali, že nevedia a ani sa ich k tomu nedalo dostať doplňujúcimi otázkami a jedna respondentka, že si nepameta (tá, ktorá má chat už zakázaný). Na takéto odpovede som sa najprv opýtala, či teda táto charakteristika sedí aj na dotýčnú osobu, na čo bola odpoveď u všetkých, ktorí svoj nick popísali, že prevažne áno, i keď trochu iným spôsobom (akým nevedeli popísať, len jedna respondentka, a to: R: „Určite by som o nej povedala, že je to milá osoba, inteligentná osoba, osoba, ktorá občas ani nevie čo povie (*hehe*), priateľská osoba a osoba, ktorá sa snaží dosiahnuť svoje.“ V: „Sú toto charakteristiky, ktoré by si povedala aj o sebe?“ R: „Hmmm, ani tak veľmi nie a možno...aj áno ale v inej miere.“ V: „Čo znamená v inej miere?“ R: „Že nie až tak ako tam.“ Vyzerá to teda, že moji respondenti (teda aspoň tá časť, ktorá túto otázku zodpovedala, a boli to všetko respondentky, ktoré uviedli, že si na chate vymýšľajú a majú viacero nickov), ktorí majú hoci aj veľmi radikálne pozmenené údaje v profile, vidia ako keby menší rozdiel v popise osoby (nie jej vonkajších charakteristík). Akoby sa dorobili na niekoho úplne iného, ale vystupovanie a vlastnosti, i keď sú mierne zmenené, nie sú prerobené tak radikálne, čo by vlastne mohlo byť aj dosť ťažké, lebo nesmieme zabúdať, že aj keby vystupovali pod akýmkoľvek zovňajškom, vždycky to budú za tou obrazovkou len oni, reakcia musí napadnúť len ich a ich výpovede musia vychádzať z ich myšlienkových štruktúr a byť motivované ich pohnútkami. Vyzerá to teda, že si to v istej miere aj uvedomujú, že hoci je osoba, ktorú si vytvorili akokoľvek virtuálna a iná, stále môže akoby prehovárať len skrze nich, a preto sú tu aj vnímané rozdiely menšie ako u iných otázok (u otázok na profil boli bežne používané slová ako „somariny“, „hlúposti“, „vymýšľam si“, „len tak spleťám“...Tu už sa zdalo akoby tá virtuálna osoba predsa len mala s tou reálnou akýsi spoločný základ...).

Prečo myslíš, že sú tam tie rozdiely? Na túto otázku by mohlo byť veľmi zaujímavé analyzovať odpovede, ale ani jeden z respondentov na ňu neodpovedal inak ako neviem.

Nakoľko ju berieš ako súčasť seba? Ako by si ju pomenoval vo vzťahu s Tebou? (som to ja, je to moj kamoš, je to nejaká časť mňa, je to nejaká mnou vytvorená osoba, virtuálna postavička...) Uvedomujem si, že pri tejto otázke som už použitím akýchsi roztriedení, či možností pôsobila dosť sugestívne, bolo to ale nevyhnutné preto, aby mohol rozhovor týmto smerom pokračovať ďalej, a teda aj keď som prišla o „spontánne“ odpovede na otázku, dostala som aspoň nejaké, aspoň sa respondenti pokúsili zaradiť do akýchsi mnou predom vytvorených kategórií. Odpovede na túto otázku sa dajú ale aj tak rozdeliť v podstate na dve skupiny, pretože respondenti si nejako z mnou ponúknutého spektra vyberali len krajné prípady (až na jednu výnimku). Tri respondentky odpovedali, že je to virtuálna postava, že to vôbec nie sú oni, že je to len vymyslená postavička, ktorú riadia, ale s nimi nemá nič spoločné. Akoby brali celú komunikáciu cez chat ako vymyslenú, ako hru kde si vymyslia svoju postavu a ovládajú ju, ale tá postava nič nevypovedá o skutočnej osobe, ktorá ju riadi (aj keď samozrejme, vypovedá, ale to si táto časť respondentiek veľmi nepripúšťa. Koniec koncov aj v počítačovej hre keď si má človek vybrať z viacerých postavičiek, tak jeho výber o ňom niečo vypovedá, nieto keď si ešte môže postavičku sám vytvoriť...), priam s ňou nemá nič spoločné. Druhá časť respondentov (takisto traja) odpovedala, že sú to oni, nie žiadna virtuálna postava. Až na následné otázky, či je to teda úplne to isté ako vystupujú a prezentujú sa na internete a v reálnom svete postupne dopĺňali svoje formulácie, napr. („...niečo ako ja, v podstate druhý ja, ale virtuálne“, alebo „moje druhé ja, len trošku nedoplnené...“). Jeden respondent odpovedal, že nevie a jedna respondentka že je to sčasti ona a sčasti virtuálna osoba. Z tejto otázky sa znova zdá, akoby vo vnímaní virtuálneho sveta boli medzi pubescentmi (aspoň teda v mojej vzorke) akoby dva póly, a každého nejak viac či menej tiahlo k niektorému z nich. Tímito pólmi sú mnou nižšie rozoberané poňatia chatu ako sveta čo najviac virtuálneho, a čo najviac reálneho.

Ako myslíš že Ťa na chate vníma okolie? Skús to porovnať so skutočnými reakciami okolia na Teba (oblúbenosť, čo si o Tebe myslia...) Na túto otázku odpovedali traja respondenti, že nevedia ako ich vníma okolie („Neviem, dúfam, že ako pohodovú túto, ale asi nie...“), jedna respondentka že kedy ako, podľa toho čo

píše, ale prekvapivo len jedna respondentka napísala, že lepšie asi na chate, lebo „na pokeci to môžem asi aj zmeniť trochu“. Z ďalšieho rozhovoru vyplynulo, že to považuje za veľkú výhodu, že to tam môže ľahšie zmeniť, a že v reálnom svete to tak ľahko nejde. Bola to respondentka, o ktorej som už spomínala, že sa domnievam, že sa na internete akoby viac uvoľní a omnoho jednoduchšie tu získava kamarátov, keďže v reálnom svete jej to až tak ľahko nejde. Zvyšný traja respondenti odpovedali, že ich vníma okolie lepšie v reálnom živote, pričom dvaja to veľmi zaujímavo zdôvodnili: „okolie sa o mňa veľmi nezaujíma, ale v reáli mám takých starých kamošov ako som ja, čiže sa starajú aj o mňa“ a „chat mi ani nepripadá tak dôležitý, že by som tam mala mať lepšie postavenie“.

Ako hodnotíš hĺbku rozhovoru (či sú to vážne témy, alebo skor len také bežné pokecacie)? Rozprávaš sa o vážnych veciach aj s cudzími osobami? Ak áno tak je to lepšie ako so známimi? Prečo? Chodíš sa sem niekedy aj „vyrozprávať“, alebo skor nie? Ak áno, tak pomáha to? Je to lepšie ako v skutočnom živote? Prečo?

Odpovede na tieto otázky boli pomerne jednoznačné, preto ich spájam do jedného celku. Na internet sa nikto z opýtaných nechodieval vyrozprávať (jedna z respondentiek to v minulosti skúsila a nepovažuje to za lepšie, len to vtedy nechcela povedať kamoške, ale už to nerobievala), nikto nerozpráva o „vážnych“ veciach s cudzími osobami a až na jednu výnimku všetci rozprávajú cez chat len o „povrchných“ témach, teda len bežné, skôr jednoduchšie konverzácie, prípadne ešte definované slovami „blbosti“, „somariny“. Jedna respondentka spomínala, že niekedy sa rozpráva o vážnych veciach, ale nie sú to jej vážne veci, ale vážne veci tej virtuálnej osoby. Na to ma následne zaujímalo, či sa niekedy ich vážne problémy stotožňujú, a či si teda takto prostredníctvom nicku rieši svoje skutočné problémy, na čo odpovedala, že keby sa aj zhodovali, čo sa stať môže, aj tak to tak nemôže riešiť, lebo je úplne iné keď má podobný problém šesnásťročná a jedenásťročná slečna. To bola reakcia z jedného konca škály, ktorá sa mi postupne behom analýzy otázok vytvárala. Respondent z opačného konca bol zasa jediný, ktorý odpovedal, že sa cez internet normálne baví aj o vážnych veciach. Zdá sa teda, akoby respondenti brali

chat za formu zábavy a odreagovania sa skôr ako za prostriedok vážnej komunikácie a prostredie doverných vzťahov. Akoby tak proste trávili voľný čas, ale nie zdieľali veci, ktoré považujú za dôležité.

Ak sa rozprávaš s niekým zo svojho nicku, kde máš polovicu údajov vymyslených, hovoríš čo si myslíš Ty, alebo čo si myslíš, že by si si myslel keby si bol taký ako máš v profile? Na túto otázku mi bohužiaľ vedeli odpovedať len dvaja respondenti, z toho jeden povedal, že si niekedy hovorí dačo celkom iné, ale „iba aby sa zasmiali“, a druhá respondentka odpovedala: „Hovorím čo si myslím ja, ale čiastočnenemôžem presne povedať to, takže prikláňam sa aj k tej druhej možnosti, ale skor skúmam čo mi ľudia povedia na tie moje myšlienky a názory.“ To bola reakcia respondentky z krajnej pozície nižšie uvedenej škály, a celkom zapadá do kontextu toho, čo som spomínala pri otázke: Keby si mala charakterovať svoj nick ako osobu, aká by bola? Ako by sa líšila od Teba?, a teda že hoci majú virtuálny svet a postavičku, stále sú to oni kto ju riadia, a teda charakterových vlastností a myšlienok sa tak ľahko nezbavia (a vlastne asi často ani nemajú záujem), pravdou ale je, že je to len osamotené tvrdenie, a že táto otázka je vlastne málo analyzovateľná, keďže sa k nej vyjadrili len dvaja respondenti.

Ako vnímaš okolie na chate? Keď sa rozprávaš s niekým na chate, považuješ jeho profil za pravdivý? A ak nie, tak aspoň veci ktoré Ti píše, berieš ako pravdu, alebo skor ako výmysly? Ako pocit'uješ, že je stále možnosť, že ten s kým hovoríš, je niekto iný? Považuješ to za podstatné? Vadí Ti to? Na otázku ako vnímajú okolie na chate odpovedala väčšina respondentov že normálne, alebo že nevie, preto som sa bez ostatných otázok veľa nedozvedela. Jedna respondentka uviedla, že má okolie rozdelené do akýchsi „sekt“, a to na tých „milých“, tých čo sú jej „ľahostajní“ a „vymytých“, ktorí ju skor obťažujú. Je to ale jediná odpoveď tohoto typu, nikto iný sa o ničom podobnom nezmenil. Pri otázke či veria profilu a tomu čo rozprávajú ostatní, odpovedali traja respondenti, že veria, z toho jedna respondentka (môj koncový prípad škály) upresnila, že verí nie kvôli tomu, že by tá osoba, ktorá komunikuje spred počítača mala byť taká skutočne, ale že jej ide o to,

aká je práve tá virtuálna postavička a tá je taká, ako tam je napísané, teda je pravdivá. „Tak považujem to za pravdivé, pretože ho beriem ako tú osobu, tú vymyslenú osobu a nesnažím sa tam zoznámiť sa s nejakými ľuďmi, myslieť si, že poznám toho a toho, ale myslieť si, že poznám tú postavu, ktorú si buď vymyslel, alebo je to naozaj on, a hovoriť prakticky s tou postavou než s niekým, kto by mohol byť že klame tá postava“, čo je samo o sebe veľavravné a ani nevyžaduje komentár. Traja respondenti uviedli, že niekedy veria, niekedy nie (podľa toho komu a kedy). Zaujímavé sú ale reakcie na otázky, či to respondenti považujú za podstatné a či im to vadí, lebo tu uviedli všetci až na jednu výnimku (koncový prípad z opačného konca škály, ktorý navrhuje nainštalovať webkamery, aby ľudia neklamali), že im to nevadí, a že im to je v podsate jedno (akurát ešte jeden respondent poznamenal, že keď si chce dohodnúť rande, jedine vtedy mu to vadí, ale vlastne ešte žiadne rande cez internet nemal). Zdá sa teda, že respondentom (až na toho jedného) nezáleží na tom, či je tento virtuálny svet pravdivý alebo nie, lebo akoby im išlo o neho samotný a reálne pravidlá boli nejako nepodstatné.

Nie je taká komunikácia zvláštna, keď sa vlastne rozprávajú nereálny človek s nereálnym? Čo si o tom myslíš? Skús to porovnať s reálnym rozhovorom (výhody nevýhody) K tejto otázke sa šesť respondentov, vlastne všetci čo si vymýšľajú plus jeden čo pripustil, že párkrát zo srandy napísal niečo, čo nie je pravda, vyjadrilo, že je síce zvláštna, ale že im to vobec nevadí, jedna z respondentiek dokonca uviedla, že to má veľmi rada a dve že je to „sranda“. K takejto komunikácii teda nemajú záporný vzťah, ale to nemožem povedať o celej svojej vzorke, lebo sa to týkalo len tých, ktorí si vymýšľajú, a teda je prirodzené, že to neberú ako niečo negatívne, keď si zároveň vymýšľa aj druhá strana. K tomu, ako je to iné a k porovnaniu sa ale dostala len jedna respondentka a odpovedala v zmysle že je to iné, lebo si môže vymýšľať a kedykoľvek sa odhlásiť, takže ku zvláštnostiam komunikácie dvoch neexistujúcich osôb sa vlastne nedostala.

VZŤAHY:

Skús nejako popísať svoje internetové vzťahy v porovnaní s reálnymi. Máš na chate priateľov? Kamarátov? Nakoľko považuješ tieto známosti za „vážne“? Na túto otázku odpovedali siedmi respondenti, že reálne vzťahy považujú za kvalitnejšie (jeden sa nevyjadril) a z nich tri respondentky považujú vzťahy na chate čisto za srandu, a teda by im bolo úplne jedno keby o nich naraz prišli a štyria uviedli, že im nie sú úplne ľahostajné. Respondent, ktorý sa nevyjadril k prvej otázke odpovedal, že mu vobec nie sú ľahostajné, a že by ich nechcel stratiť. Aj tu sa moji respondenti delia akoby na dve skupiny, a to tí, ktorým sú tieto vzťahy úplne ľahostajné, sú to respondenti, ktorých otázky smerujú k tomu, že úplne oddeľujú virtuálne prostredie od reálneho a berú ho ako akúsi hru, a tých, ktorým na nich aspoň čiastočne záleží.

SLOBODA ODDELENÁ OD ZODPOVEDNOSTI:

Ako vidíš rozdiel medzi tým čo si môžeš dovoliť (povedať čo si myslíš, uraziť niekoho, vyliat' si zlosť, vyjadriť svoj názor (alebo vlastne ani nemusí byť Tvoj, ale nejaký názor...)) na chate a v skutočnosti? Využívaš to? Ak áno tak ako? Ako to hodnotíš, keď to robia ostatní? Rozdiel medzi tým, čo si môžu dovoliť v prostredí chatu a tým, čo si môžu dovoliť v reálnom svete vnímali všetci opýtaní. Večšinou uvádzali ako rozdiel to, že môžu ľuďom nadávať a urážať ich a že sa potom môžu kedykoľvek odhlásiť. Že to takto využívajú spomenuli všetci respondenti (aj keď dve respondentky uviedli, že málo) okrem jednej respondentky, ktorá síce uviedla, že to vníma ako výhodu, ale nevyužíva to. Zaujímavé je tiež to, že všetci respondenti sa vyjadrili, že im nevaďí, keď to robí niekto iný, a že ho v takej situácii začnú ignorovať, nech si hovorí čo chce. Na jednej strane by sa teda dalo takisto povedať, že to berú za akúsi súčasť chatovania, že sa tam takéto veci dejú a robia, a naučili sa to nevnímať, alebo aspoň nepokladať za problém. Na strane druhej by možno ale stálo za to sa zamyslieť, nakoľko je dobré, že to nepokladajú za problém, teda nakoľko je dobré, že si uvedomujú, že môžu nadávať komu chcú a koľko chcú a odhlásením sa jednoducho zbaviť zodpovednosti za svoje činy. Myslím si (ako som už spomínala v teoretickej časti práce), že takéto oddeľovanie slobody od zodpovednosti môže byť celkom nevhodné, a mohlo by viesť k navyknutiu si na

vylievanie agresie dostupnými prostriedkami, namiesto naučenia sa ju ovládať, alebo transformovať (napríklad do športu...). S jednou respondentkou dokonca došla reč k téme slobody oddelenej od zodpovednosti, a to: R: “Na chate je to iné, pretože ľudia ma tam nepoznajú. Kým tam nemám fotku, a ja im napríklad vynadám, alebo niečo také, tak ja sa s nimi jednoducho môžem prestať baviť, môžem im prestať odpisovať na RP-čku, môžem si proste ich začať ignorovať, ale v reálnom svete keby som napríklad povedala nejakej svojej zo sestier a si na nej vyliala zlosť, alebo bola k nej úplne zlá, tak proste sestru nezačnem ignorovať, sestra môže mne začať robiť zle a podobne, a tak je to aj s kamošmi, proste nezačnem jednoducho ignorovať človeka keď s ním jednoducho chodím do jednej triedy tak ho už nemožem ignorovať už len kvoli tomu, že s ním je... mám niečo spoločné a a s tamtým človekom sa od neho nemožem úplne odignorovať a tá voľnosť nebude.. Tá voľnosť je proste sloboda slova, že nemusím tak nejak to...” V: “Sloboda slova, ale v podstate oddelená od zodpovednosti za slovo.” R: “Áno (hehe)” V: “A je to tak podľa Teba dobré?” R: “Tak, hm, mňa to baví na tom chate, že toto môžem robiť, a je to podľa mňa dobré, no, heh.” V: “A nemáš potom tendencie niekedy to skúšať aj v reálnom svete? Akože urazil si ma, odpájam sa?” R: “hehe, možno aj mám nejaké tendencie to skúšať, ale dúfam, že nie sú až také veľké, že by ma to mohlo nejako to...”

NÁVRHY:

Keby si mohol akokoľvek vylepšiť chat (hoci aj ak je to technicky nemožné), ako by to bolo? Čo by si zmenil? Dost' prekvapivo bola väčšina (šesť) respondentov s chatom spokojná, takže by nemeniť nič (alebo len drobné detaily, ako rozsah správy, ktorú môže účastník komunikácie poslať naraz...). Jeden respondent by chcel aby videl všetkých účastníkov a zároveň bol aj on videný, ale ostatní aj po opýtaní sa sugestívne konkrétne na to (ten prvý uvedený to spomenul spontánne) povedali, že by nechceli aby boli na chate kamery a aby boli videní (čo je veľmi zaujímavé, lebo niektorí z nich spomínali, že im vadí, že druhú stranu nevidia, vo svetle toho že by mali byť videní aj oni ale akosi poopravili názor), ako by ani nechceli aby sa zobrazovalo, či to, čo hovoria je pravda, lebo nie (to som sa ich tiež pýtala ako

doplňujúcu otázku). Je veľmi zaujímavé, že až na spomínaného respondenta sú ostatní s chatom spokojní tak, ako je a nechceli by meniť nič. Baví ich to proste také, aké to je. Ako uviedla jedna z respondentiek: „Myslím, že chat je originálny taký, aký je.“

Keby si mohol kráť akokoľvek vec alebo jav (anonymita, veľa komunikujúcich, viac možností, nejaké pravidlo...) preniesť z chatu do reálneho života, ktorá by to bola? Prečo? Pri týchto otázkach takisto všetci okrem jedného respondenta (toho istého čo v predchádzajúcej otázke) povedali, že by nepreniesli nič, a dokonca ani na konkrétne otázky (napríklad či by nechceli aby si mohli zmeniť výzor keby si zmysleli, alebo aby videli profily okoloidúcich...) neodpovedali kladne, ale trvali na tom, že chat je chat a reálny svet je reálny svet. Jeden spomínaný respondent spomenul, že by preniesol „smajlíkov“, ale ďalej v rozhovore uznal, že vidieť ako sa ľudia tvária v skutočnosti je asi trochu lepšie. Znova sa teda vrátim k tomu, že respondenti akoby boli spokojní s chatom a s tým čo ponúka, ale zároveň si to nechávali pre prostredie chatu a nemali záujem to prenášať do reálneho života, alebo prenášať niečo z reálneho života do chatu, i keď ako sa pokúsím ukázať neskôr, toto oddelenie virtuálneho sveta od reálneho nie je u všetkých respondentov rovnaké.

Odpovede na otázky poukazujú na to, že pubescenti (teda skôr pubescenti z mojej vzorky) považujú internet za neoddeliteľnú súčasť svojich životov a trávajú na ňom veľkú časť svojho voľného času. Pritom ho ale nepovažujú len za prostriedok na vyhľadávanie informácií, ale tiež za komunikačný (a takisto zoznamovací) prostriedok. Zdá sa teda, že svoj voľný čas trávajú komunikáciou, ktorá sa stáva ich koníčkom i doplnkovou aktivitou ku nenáročným činnostiam. Túto komunikáciu, ktorou vyplňajú svoj voľný čas považujú za akúsi samozrejmosť a zvykli si aj na jej pravidlá a sú s nimi spokojní natoľko, že by ich ani nemerli. Medzi týmito pravidlami sa nachádzajú mnohé, nad ktorými sa staršia generácia pozastaví a zaujíma, ako ich pubescenti vnímajú, alebo zvládajú, ale zdá sa, že pubescenti v mojej vzorke ich nevnímajú ako niečo netradičné, alebo zvláštne, že si na nich zvykli a prídu im celkom „normálne“ (napríklad multiplicitná komunikácia, to že

nevidia komunikačného partnera...) V rámci tejto komunikácie s vlastnými pravidlami si komunikujúci vytvárajú rôzne vzťahy, ale nepovažujú ich za rovnocenné vzťahom skutočným, takisto ako sa ani nezdá, že by vôbec považovali chatovú komunikáciu za rovnocennú skutočnej komunikácii. Vyzerá to, že si pubescenti v mojej vzorke uvedomujú, že kvalita chatovej komunikácie je iná, ale aj tak sú spokojní s tým, že sa jej ako voľnočasovej aktivite venujú. Zaujímavé je sledovať aký majú vzťah k tomuto virtuálnemu prostrediu a k svojej reprezentácii v ňom. Tu som pri analýze otázok dospela ku dvom rôznym poňatiám, ktoré rozoberiem nižšie, a to už spomínané takmer úplné oddeľovanie virtuálneho sveta od reálneho, kde sa pravidlá virtuálneho takmer vôbec nestotožňujú s pravidlami reálneho, a prepletenie virtuálneho a reálneho, kde sa objavuje skôr snaha virtuálny svet čo najviac pripodobniť reálnemu. To sa stalo východiskom pre moju ďalšiu analýzu. U respondentov, ktorí akoby oddeľovali virtuálny svet a chceli mu nechať jeho „vlastný život“ sa objavuje fenomén vymýšľania si, respektíve dorábania identity. Je veľmi zaujímavé sledovať, akým spôsobom tvoria svoje virtuálne postavičky, ako ich skladajú zo svojich i cudzích charakteristík, ale takmer výhradne z tých, ktoré považujú za pozitívne, ako aj to, ako ich prostredníctvom a v zmenenom obale prezentujú rôzne „somariny“ ako to respondentky sami nazvali, pričom ale nesmieme zabúdať, že napriek tomu, že postavičky sú vymyslené a dorobené a bavia sa často o neexistujúcich problémoch a ich tvorcov nezaujímajúcich témach, stále môžu vyjadrovať len myšlienky svojich tvorcov, i keď možno nie názory, ale všetko čo povedia sa zrodilo v hlave ich tvorcov a nejako súvisí s ich charakterom, i keby bol charakter postavičky popísaný ako úplne iný. Zdá sa ale, že si respondenti (vlastne v mojom prípade respondentky) túto nemožnosť absolútneho oddelenia reálneho sveta od virtuálneho aspoň čiastočne uvedomujú, i tak sa ale niektoré snažia o oddelenie aspoň maximálne možné.

ANALÝZA A POROVNANIE RESPONDENTOV

Pri analýze otázok sa teda ukázali dva odlišné póly reakcií, obzvlášť pri otázkach týkajúcich sa rozdielu medzi reálnym a virtuálnym svetom. Rozhodla som sa teda dáta analyzovať podľa jednotlivých respondentov a porovnať respondentov navzájom. Ukázalo sa, že sa v mojom výskume objavujú odpovede na otázky, z ktorých by sa dala vytvoriť akási škála pre vnímanie virtuálneho prostredia. Názorne to vidieť v tabuľke, kde na jednej strane sa vyskytuje typ vnímania chatu „virtuálny“ a na strane druhej „reálny. Ostatní respondenti sa dali viac či menej zaradiť niekde medzi, podľa miery „virtuality“ vnímania chatového prostredia. V tabuľke boli pôvodne uvedené odpovede na všetky otázky, ale rozhodla som sa uviesť len otázky k problematike odlišného vnímania virtuality relevantné a len tie, ktoré o niečom vypovedajú. Tu boli vylúčené hlavne otázky, kde sa odpovede nedali kategorizovať (napríklad otázka o porovnaní virtuálnej a reálnej situácie), alebo mi na ne odpovedala menej ako polovica respondentov. Zaujímavé by istotne bolo aj porovnávanie vzťahov týchto odlišných typov napríklad s počtom súrodencov, navštevovanou školou, alebo ich vnímaním internetu či chatu, časom stráveným na internete, alebo postojom rodičov, ale tu bola moja vzorka príliš malá na to, aby som mohla dôjsť k akémukoľvek uspokojivému záveru, alebo prezentovať nejaký vzťah v tejto oblasti (okrem toho a tu ani žiaden vzťah nejavil). Preto som aj tieto údaje z tabuľky vylúčila a rozhodla sa zamerať len na túto jednu problematiku.

Tabuľka

Respondent	1	2	3	4	5	6	7	8
Rozoberané témy: Len povrchné: * aj hlboké: *	*	*	*	*	*	*	*	*
Vadí ti, že druhú stranu nevidíš? Áno: * nie: *	*	*	*	*	*	*	*	*
Je dôležité, či ostatní hovoria pravdu? Áno: * nie: *	*	*	*	*	*	*	*	*
Počet nickov: jeden: * viac: *	*	*	*	*	*	*	*	*
Hovoriš na chate pravdu? Áno: * nie: *	*	*	*	*	*	*	*	*
Oddeľuješ virtuálnych kamarátov od reálnych? Áno: * nie: *	*	*	*	*	*	*	*	*
Aké by to bolo bez chatu? Normálne: * zlé: *	*	*	*	*	*	*	*	*
Vzťah k nicku: Ja: * Virt.osoba: * sčasti jedno a sčasti druhé: *	*	*	*	*	*	*	*	*
Internetoví kamaráti: úplne ľahostajní: * nie úplne ľahostajní: *	*	*	*	*	*	*	*	*
Využívaš, že si na chate môžeš dovoliť viac? Áno: * nie: *	*	*	*	*	*	*	*	*
Veríš, že okolie hovorí pravdu? Áno: * komu a kedy ako: *	*	*	*	*	*	*	*	*
Chatuješ obvykle: skor s kamošmi: * aj noví ľudia aj kamoši: *	*	*	*	*	*	*	*	*
Vnímaš rozdiel v tom ako sa rozprávaš na chate a v reáli? Áno: * nie: *	*	*	*	*	*	*	*	*

Riadky v tabuľke sú už usporiadané nie podľa relevantnosti, ale podľa toho čo vypovedajú o škále, ktoré vlastnosti má ktorý respondent a ako sa posúva hranica medzi nimi. Je rozdelená na dve časti, položky, ktoré boli použiteľné pre vytvorenie typológie a položky, ktoré sa použiť nedali, respektíve nesedeli, hoci by mohli k téme čo to vypovedať. Tie by som chcela rozobrať aby som nepracovala vo svojej práci len dátami, ktoré sa mi „hodia“. Teda:

Využívaš, že si na chate môžeš dovoliť viac? Táto otázka bola kladne zodpovedaná všetkými respondentami až na jednu respondentku. To môže byť spôsobené podľa mojho názoru jej osobným presvedčením, alebo individuálnou odlišnosťou a nemusí to byť priamo ovplyvnené jej vnímaním virtuálneho priestoru (takisto samozrejme pripúšťam aj možnosť, že to respondentka uviedla v snahe „urobiť sa lepšou“), alebo jej vnímanie virtuálneho priestoru ovplyvňovať.

Veríš, že okolie hovorí pravdu? Na túto otázku odpovedali áno traja respondenti, pričom ale krajný prípad („najvirtuálnejšie“ vnímanie) sa vyjadril, že to považuje za pravdivé, lebo ho (ju) zaujíma pravda o virtuálnej postavičke, nie pravda o človeku, ktorý sedí za počítačom, a z tohoto hľadiska sú teda prehovory druhej strany pravdivé. Respondent na druhom konci škály odpovedal, že verí druhej strane (ale napriek tomu sa inde vyjadril, že by namontoval webkamery aby ostatní nemohli klamať), čo by mohlo možno poslúžiť ako ďalší rys mnou popisovaného typu, ale rozhodla som sa to nepoužiť práve preto, že je to málo pravdepodobné, ako aj preto, že to nemusí súvisieť s tým ako vníma prostredie chatu, ale proste s jeho doverčivosťou. Odpoveď respondentky číslo štyri takisto nemusí súvisieť s jej vnímaním virtuality, ale skor s doverčivosťou, ako aj celá otázka, kvoli čomu som sa rozhodla ju z okruhu relevantných otázok vylúčiť.

Chatuješ obvykle skor s kamošmi? Táto otázka takisto môže byť príliš málo vypovedajúca o vnímaní virtualnosti, pretože dôležité je, čo týmto kamarátom hovoria, alebo či sú títo kamaráti čisto virtuálni, alebo reálni, preto hoci sa najprv zdala týkať sa problému, nemusí byť do neho zahrnutá.

Vnímaš rozdiel v tom ako sa rozprávaš na chate a v reáli? Táto otázka sa do mnou sledovanej problematiky hodí, ale jej výsledky nesedia. Je možné to interpretovať práve tým, že rozdiel v tom ako komunikujú nevideli práve preto, lebo hoci postava

prostredníctvom ktorej komunikujú je vymyslená, možno si predsadeni nejakým spôsobom uvedomujú, že tým, kto komunikuje sú práve oni, že rozdiel v rozprávaní, alebo v tom ako vystupuješ s tým nemusí byť spojený. Domnievam sa, že tento aspekt je možné nepovažovať za priamo ovplyvnený vnímaním virtuálneho prostredia, pretože je možné vnímať prostredie virtuálne, vystupovať v ňom ako niekto iný, vymýšľať si situácie, ale prezentovať tam akosi svoje myšlienky, alebo sa minimálne vyjadrovať rovnakým spôsobom. Preto nezaradujem túto otázku do vytvorenia typológie, ale pokúsím sa odpovede na ňu zohľadniť pri interpretácii.

Spornou je ešte otázka aké by to bolo podľa Teba bez chatu?, pretože priamo nesúvisí s problematikou vnímania virtuálneho sveta, a to, že vyšla tak, že sedí do mojej škály môže byť náhodné, to, že miera virtuality vnímania chatu ovplyvňuje to, aký je pre respondentov dôležitý je veľmi málo pravdepodobné, je ale celkom možné, že tí, ktorí ho považujú za hru, sa ho vzdajú akosi ľahšie a nájdu si inú hru, ako tí, ktorí ho považujú za pevnejšiu súčasť svojho života.

Svet virtuálny ako akýsi protiklad reálneho

Prejdem teda k jednotlivým typom. Začala by som respondentkou číslo 1- Dorot, ktorú som umiestnila na jeden koniec škály (uvedomujem si pri tom, že samozrejme môžu existovať prípady ešte viac týmto smerom posunuté, ale v rámci mojej vzorky je tento najvýraznejší). Virtuálny svet je u nej akosi najviac virtuálnym, najviac ho považuje za fantastický svet, ktorý je síce rámcovo súčasťou fyzického sveta, ale ktorý má vlastné pravidlá, vystupujú v ňom vymyslené virtuálne postavy, ktoré s reálnymi nemusia mať nič spoločné (ale tiež môžu, to je na tom fascinujúce), skrátka ako by to bol svet hry. Fink o svete hry hovorí (Fink, 1992), že je svetom sám pre seba, pre hru je podľa neho charakteristické spontánne jednanie, aktívne počínanie, žijúci impulz. To by a dalo povedať aj o tejto „virtuálnej hre- chatovaní. Človek v ostatných veciach, okrem hry, ktoré robí, má zámer, cieľ, ale nie v hre. So skutočným svetom má tento svet spoločné veľmi málo. Má svoj vlastný priestor a čas, hoci potrebuje aj priestor a čas skutočný. Hra potrebuje reálne veci, aby sa mohla zachytiť, ale nikdy nie je reálnou vecou. Tak ako v tejto „hre“ chatu potrebujeme počítač, potrebujeme internet,

ale virtuálne ktoré sa vytvára za ich pomoci nie je reálnou vecou. Jej existencia tak nie je obmedzená len na svet myšlienok. Fink pripodobňuje toto zakotvenie hry v reálnom svete ku zrkadleniu sa stromov vo vode. Tento obraz je skutočný, lebo je odrazom reálneho stromu (tak ako komunikácia cez chat môže byť len odrazom myšlienok komunikujúceho, musí súvisieť s jeho osobou, aj keď sa prezentuje úplne inak) ale zároveň je len odleskom, zdaním, nie je skutočnosťou (platia tu úplne iné, vymyslené pravidlá, prezentujú sa tu osoby ako niekto úplne iný). Zrkadlenie je určitý svetelný jav (svojbytný druh súcneho, ako hra, alebo v našom prípade ako chatovanie), ktorý v sebe zahŕňa neskutočný strom zrkadleného sveta (ako hra aj chat fantáziu, ktorá je jasným a cieleným odchýlením od skutočného k imaginárnemu) a ešte aj spočíva na jazere, na niečom existujúcom a skutočnom (tu je analógia so začlenením hry aj chatu do skutočného priestoru a času). Hranie je skutočné chovanie, obsahujúce „zrkadlenie“, chovanie sa podľa rolí. Je konečnou tvorbou v magickej dimenzii zdania. To si myslím, že platí aj o tomto chatovom poňatí hry. Chatovanie je tu akoby nejakou počítačovou hrou, kde si môže človek vytvoriť vlastnú postavičku, a je úplne jedno čo prežíva človek, ktorý ju riadi, alebo aký je dôležitým sa stáva ako reaguje ona (tak ako pri počítačovej hre nie je dôležité, či má hráč poriadne svaly na to, aby premohol nejaké monštrum, dôležité je, či má dosť svalov, alebo energie jeho postavička). Pre tvorca sa tak stáva najzaujímavejším vytvárať postavičky a skúšať im rôzne pózy a prehovory a skúšať ako na ne budú ostatní reagovať (i keď niektorí ostatní sú príliš málo virtuálni, pre našu postavičku je to úplne nepodstatné). Aby som sa ale vrátila k Dorot. Vyjadrila sa, že svet virtuálneho a svet reálneho jasne oddeľuje, kamarátov, ktorých má na internete ponecháva internetu, lebo to vlastne nie sú jej kamaráti, ale kamaráti jej virtuálnej postavičky. Takisto jej teda príde úplne prirodzené, keď sa ostatní vydávajú za niekoho iného ako v skutočnosti sú, pretože nejde o to akí sú, ale o to, aké sú postavy, s ktorými jej postava prichádza do interakcie („žijem s tým človekom ako s arobí na pokeci, nesnažím sa pátrať po tom aký naozaj je.“). Vo svojom profile má veľa vymyslených informácií (vek, výška, váha, záľuby...), ale väčšinu vymýšľania ponecháva na samotnú komunikáciu. Hovorí, že ju baví vymýšľať veci a potom čakať na reakciu. Ako jediná z respondentov uviedla, že si vymýšľa pre každého niečo iné, že každému hovorí iné

veci (niekedy si ich dokonca zapisuje, aby nezabudla komu čo povedala). Hovorí, že si vymýšľa rôzne situácie, a berie tento svet inak "...beriem to z trocha iného hľadiska, možno aký by som chcela aby život bol a ... podobne." Na chat sa chodí ako sama hovorí "odreagovať od reálneho sveta", alebo sa proste zabaviť. Ako som už ale spomínala, nepovažuje chat za svet úplne oddelený od reálneho sveta, ani svoj nick ako úplne oddelený od skutočnej osoby (hovorí, že vlastnosti majú podobné, akurát na chate sú "v inej miere"), že komunikuje podobným spôsobom ako v reálnom živote, a tiež že vyjadruje mnohé svoje myšlienky: "...skôr skúmam čo mi ľudia povedia na tie moje myšlienky a názory (*dôrazný prízvuk na moje*)" Takisto ale pripúšťa aj prienik reálneho sveta v inej sfére: "...je to postava, ktorú som si vytvorila, ktorú by som možno chcela aby som bola časť zo mňa a možno nejakou malou stránkou je to nejaká podvedomá časť seba, ale určite to nie som pravá ja a určite tam nieje čo by tam malo byť zo mňa (...) je úplne iná než ja, ale sú tam len slabé časti toho môjho sveta... možno je tam štýl ako sa obliekam, ale určite nie to, aká som." Tak teda pripúšťa, že jej virtuálna postavička predsa len nie je celkom vymyslená, a že okrem spôsobu vyjadrovania a charakteru svojho tvorcu si "požičala z reálneho sveta aj iné, i keď nie príliš dôležité veci. Možno by dalo predpokladať, že medzi pubescentmi sa vyskytujú jedinci, ktorý sú oddeľovaniu virtuálneho sveta od reálneho ešte bližšie, a u ktorých by sme už podobné "prenosy" z reálneho sveta nenašli, skôr sa ale domnievam, že to nie je až tak bežný jav. Nie oddeľovanie virtuálneho sveta od reálneho, to sa vyskytlo aj u ďalších respondentov, ale také úplne striktné oddeľovanie. K tomuto oddeľovaniu sa viaže samozrejme akási obojstrannosť, a teda nie len oddeľovanie chatu od reálneho sveta, ale aj oddeľovanie reálneho sveta od chatu. Na otázku, či by niečo preniesla z chatu do reálneho života odpovedala, že nie a ani po vymenovaní všetkých možných výhod, ktoré spomenula predtým v rozovore nezmenila názor a žiadnu z nich nechcela preniesť do reálneho sveta "...reálny svet beriem ako reálny svet a vymyslený ako ten vymyslený..." Ďalšou zaujímavou vecou tu je, že jej na tom oddelenom virtuálnom svete až tak veľmi nezáleží (čo ako som už spomínala vyššie nemusí súvisieť s oddelenosťou, ale tiež môže). Vzťahy tu popisuje ako zaujímavé, ale pre ňu ako osobu nedôležité, keby bola bez chatu, tak to berie ako úplne normálne.

Rozhovor s touto respondentkou bol celkovo trochu netradičný, lebo na rozdiel od ostatných, väčšinou pomerne skúpych na slovo, bola veľmi zhovorčivá a všetko to z nej vychádzalo rýchlo a spontánne, akoby to mala celé pred očami. Zaujímavé tiež bolo, že o virtuálnej postave a jej vymyslenom svete začala rozprávať bez toho, aby som takéto, alebo podobné výrazy použila a bez toho, aby som jej to ako možnosť ponúkla.

Pre doplnenie obrazu uvádzam v skratke aj jej osobné údaje: Respondentka má 11 rokov, chodí na osemročné matematické gymnázium, ktoré ju veľmi baví, má troch starších súrodencov (všetko sestry), má veľa kamarátov s ktorými sa rada a často stretáva a vo voľnom čase rada číta, kreslí, hrá tenis a programuje lego.

Virtuálny svet ako súčasť reálneho

Prejdem teda na opačný koniec škály, a to k respondentovi č. 8 (Jožo). Tu sa objavuje úplne iné poňatie virtuálneho prostredia chatu. Vyzerá to, akoby respondent činil len veľmi malý rozdiel medzi svetom chatu a reálnym svetom (opäť si myslím, že existujú prípady posunuté smerom k realnosti virtuálneho prostredia ešte viac ako tento respondent a tiež, že sú bežnejšie ako prípady posunuté na opačný koniec škály) Má len jeden nick (a vždy mal) a nikdy si podľa svojich slov nevymýšľa, ej teda plne zodpovedný za všetko čo povie (I keď uviedol, že využíva to, že ho druhá strana nevidí, takže samozrejme nie úplne za všetko a hlavne asi nie úplne voči všetkým). Vyzerá to, že sa teda tento respondent na chate nehrá, že to neberie ako odraz reality, ale ako realitu samotnú, že si tu neskúša vymýšľať postavičku, ale usiluje o to, aby sa jeho postavička čo najviac podobala jemu. Takisto kamarátov, ktorých tu má považuje za skutočných kamarátov a veľmi nerád by ich stratil, a tiež kamarátov, ktorých tu stretne neplánuje ponechať virtuálnemu svetu (ako by sa podľa prvého prístupu k chatu pre virtuálne postavičky patrilo), ale snaží sa ich stretnúť aj v reálnom svete a puto medzi reálnym a virtuálnym svetom tak ešte posilniť, tieto dva svety akoby prepliesť. Takisto je jediný z respondentov, ktorý uviedol, že na chate rozoberá aj vážne témy (prečo by aj nemal, keď v podstate s najväčšou pravdepodobnosťou nevidí medzi chatom a reálnym životom žiaden veľký rozdiel). Tiež sa vyjadril, že verí tomu, čo hovoria ostatní (Respondentka číslo 1 uviedla k

takýmto ľudom: "...polovica ľudí tam nevraví pravdu a tá druhá polovica, ktorá sa tam snaží nejak zoznámiť, alebo niečo, to je skôr obeť toho klamstva.."), ale keďže si je vedomý toho, že ostatní niekedy klamú, ako vylepšenie chatu by uvítal, keby videl svojich komunikačných partnerov. Je jediný z respondentov, ktorý uviedol, že by chcel vidieť druhú stranu aj za cenu toho, že by druhá strana tiež videla jeho, pretože on neklame a teda nemá aké odhalenie riskovať. Snaží sa celú chatovú komunikáciu čo najviac priblížiť reálnej. Uviedol síce, že využíva, že si môže na chate dovoliť viac ako v skutočnosti, tiež ale neskôr povedal, že by sa toho veľmi rád vzdal, keby mohol toho druhého vidieť. Takisto je toto zblížovanie chatu a reálneho sveta akosi obojstranné (ako bolo v predošlom prípade obojstranné odd'áľovanie), a teda okrem toho, že sa tu prejavuje snaha preniesť do chatu čo najviac prvkov reálneho života, takisto sa tu objavuje tendencia preniesť prvky chatu do reálneho sveta. Ako jediný z respondentov odpovedal, že by niečo preniesol z chatu do reálneho sveta, a to smajlíkov.

Tiež bol jediný, ktorý sa vyjadril, že mu záleží na tom, či druhá strana hovorí pravdu, keďže neprijíma chat ako hru, ale ako skutočnú komunikáciu. Má záujem on ako reálny človek komunikovať prostredníctvom internetu s iným reálnym človekom, a nie s virtuálnou postavičkou. Nepovažuje to ani za srandu, ani za zábavu, ale za klamstvo (jediný respondent, ktorý sa spontánne vyjadroval k ostatným, že klamú a že je to zlé, ostatní sa uchýlili najviac k výrazu nehovoriť pravdu, alebo vymýšľať si, čo v podstate samozrejme nemusí znamenať nič, ako väčšina z vecí, z ktorých vychádzam). Tento koniec škály teda charakterizuje snaha (samozrejme nemusí byť vedomá, preto bude možno lepšie použiť výraz tendencia), alebo tendencia čo najviac priblížiť virtuálny svet reálnemu. Takisto ale musím pripomenúť, že na niektoré špecifiká virtuálnej komunikácie si zvykol veľmi dobre a využíva ich, napríklad multiplicitná komunikácia. Ešte ostáva ako by bral stratu virtuálneho sveta, teda ako by bral, keby chat prestal existovať. Bral by to ako negatívne a ako sa vyjadril „veľmi smutné“, čo by mohlo byť dôsledkom toho, že to považuje za časť reálneho sveta, o ktorú by prišiel. Možno keby to bral ako hru, tak si povie, že si nájde inú, ale stratí časť reálneho sveta... To ale takisto môže byť len náhoda, že práve jemu by neexistencia chatu vadila.

Pre doplnenie obrazu, osobné údaje: Respondent má 13 rokov, jednu mladšiu sestru. Chodí na bežnú základnú školu a má k nej v podstate neutrálny postoj. Má veľa kamarátov a vo voľnom čase sa venuje počítaču, športom, hudbe a kamošom.

Napadlo ma tiež, či nie je možné, že vnímanie, alebo uchopovanie virtuality chatového prostredia by mohlo nejako súvisieť u mojích respondentov so školou, ktorú navštevujú, lebo prvých šesť respondentov (v poradí v škále 1-6) navštevuje osemročné gymnázium so zameraním na matematiku, kým čísla 7 a 8 bežnú základnú školu. Mohlo by to znamenať, že pubescenti z matematickej školy majú rozvinutejšie abstraktné myslenie, bohužiaľ mám ale príliš malú vzorku na to, aby som tento vzťah mohla sledovať, alebo urobiť nejaké závery.

Ostatné prípady (v poradí od virtuálneho k reálnemu)

Na ďalšie miesto v škále, na miesto číslo dva, a teda virtuálne vnímanie virtuálneho sveta, len trocha slabšie ako v koncovom prípade, som umiestnila respondentku Kaťu. Je to respondentka, ktorá má zakázaný chat, takže v súčasnej dobe naň nechodíva až tak často (ale trocha predsa len). Podľa tabuľky to vyzerá, že je na tom úplne rovnako ako koncový prípad, ale v skutočnosti to bolo trocha posunuté. Nehovorila až o toľkých výhodách a rôznych spôsoboch vymýšľania a takisto nespomínala spontánne, že by si vatvárala virtuálne postavičky preto, že by ju bavilo ich vytvárať (motivácia bola skôr aby mohla ľuďom nadávať a podobne). Spomínala ale, že keď ju napríklad niekto ako nick urazil, tak si to nebrala osobne, lebo urazil tú vymyslenú slečnu, nie ju. Údaje v profile mala tiež značne zmenené a dokonca tam mala fotku modelky (čo jej ale znemožňovalo vymýšľať si detaily o svojom vzhľade akosi „on-line“, ako to robila respondentka číslo 1. Zvláštnosť tejto respondentky bola práve v tom, že po tom, ako jej rodičia zakázali chatovať skutočne usúdila, že je pre ňu lepšie nechatovať, lebo chat je vlastne blbosť a je príliš „úchylný“.

Na ďalšie miesto som zaradila respondentku Bibu. Tá takisto inklinovala k vymýšľaniu si virtuálneho sveta a akceptovaniu jeho pravidiel, ale ešte trocha

menej ako Kat'a. V podstate ale mala vymyslený profil, mala 7-8 nickov, a teda vymýšľať si vymýšľala požeňnane. Na otázku ako sa líši komunikácia na chate od komunikácie reálnej ale odpovedala, že je to skoro také isté, a vo viacerých veciach sa javila menej zanietená vytváraním virtuálnych postavičiek a virtuálnych komunikácií o virtuálnych témach. Uviedla ale, že jej nick je úplne vymyslená osoba a že tam píše blbosti a robí to len tak, zo srandy.

Na miesto číslo 4 som umiestnila respondentku Maťu. Je akýmsi stredom (na čo poukazuje aj jej odpoveď na otázku po vzťahu jej reálneho a virtuálneho ja, že je to sčasti ona, a sčasti virtuálna osoba. Síce si vymýšľa profily a vylepšuje svoj vzhľad aj vlastnosti, ale vyzerá, ako keby mnoho z toho robila za iným účelom. Uvádza, že má veci zmenené kvôli tomu, že by chcela aby tak boli aj v skutočnosti, a že nemá úplne dobrý pocit z toho keď cez takýto nick komunikuje, ale robí to, aby spoznala nových ľudí. Na otázku ako ju vníma okolie na chate odpovedala, že lepšie ako v reálnom svete, ale že hlavne je výhodou, že na chate to môže zmeniť, kým v reálnom svete to ide len ťažko. Takisto keď som sa jej pýtala, či by chcela vidieť toho s kým hovorí, hovorila, že aj celkom áno, i keď jej nevedí, že ho nevidí, ale nechcela by byť ona videná, a teda keby si mala vybrať, radšej nech nevidno nikoho, ako by malo byť vidieť ju. Z celého rozhovoru sa zdalo, akoby na chat chodila nadväzovať nové kontakty, pretože v reálnom svete to nemá veľmi jednoduché (nevyzerá práve ako modelka) a akoby sa skrátka lepšie cítila vo svete, kde ju nevidia, a teda sa môže „dorobiť“ do žiadúcej podoby. To sa už ale celkom lýši od virtuality ako hry, ako som ju popisovala v prvom prípade. Akoby tu už nešlo o virtualitu samú, o vytváranie sveta fantázie, ale skôr o použitie fantázie do služieb lepšieho pôsobenia reálnej osoby. Pohnútky pre vymýšľanie si sú tu iné, ž to ani tak nie je zo srandy, alebo z nudy, ale skôr kvôli tomu, aby snád' lepšie zapôsobila. Nemôžeme teda hovoriť o oddeľovaní virtuálneho a reálneho sveta, pretože virtuálny je tu s reálnym dost' spájaný, a akoby boli využívané jeho plusy pre komunikáciu viac reálnu, so skutočných témach a so skutočným (teda aspoň čiastočne) človekom. Tomu by mohlo napovedať aj to, že kamarátov vo virtuálnom svete neoddeľuje od kamarátov skutočných, akoby chcela virtuálnych kamarátov považovať za skutočných (ukazuje

sa tu tiež aj isté protirečenie, lebo na jednej strane nechce aby ju druhá strana videla, ale na druhej strane by sa chcela stretnúť s kamarátmi, ktorých spoznala na chate). Že sú pre ňu títo ľudia dôležitejší dokladá aj to, že by jej nebolo jedno keby o nich prišla, a teda jej nie sú úplne ľahostajní. Na otázku, aké by to bolo, keby prestal chat existovať ale odpovedala, že normálne a tiež trávi na internete z respondentov najmenej času denne (0,5 hodiny). Ak by teda aj bola pravda, že chodí na chat spoznávať ľudí (čo sama uvádzala) a je to tu pre ňu ľahšie, určite sa nedá povedať, že by sa sem uchýľovala predreálnym svetom a považovala to za nejako obzvlášť dôležité.

Číslo 5 v mojej škále je Iva. Je to respondentka, ktorá síce priznala, že si na chate niekedy vymýšľa a má viacero nickov, na ktorých má zmenené údaje (zdá sa ale, že má údaje zmenené najmenej a hovorí o sebe, aj keď to nemá v profile, že má 13 rokov, čo je len o dva viac ako má v skutočnosti), ostatné veci ale ukazujú, akoby virtuálny svet nebrala príliš virtuálne. Na otázku, či oddeľuje svojich virtuálnych kamarátov od reálnych síce odpovedala, že áno, ale na otázku, aký má vzťah k svojemu nicku povedala, že je to ona, hoci trochu s niektorými vecami vymyslenými. Uviedla, že niekedy sa chodí na chat len tak zabaviť, a vtedy si vymýšľa, ale inak komunikuje skôr s kamošmi a to už komunikuje ako ona. Medzi týmito kamošmi sú aj takí, o ktorých by nerada prišla. Takisto by sa nevedela zmieriť s tým, keby bola bez chatu.

Číslo 6 je Mathew. Ten už uviedol, že má nick len jeden, a že na ňom hovorí pravdu (i keď neskôr pripustil, že už sa mu párkrát stalo, že nepovedal pravdu, ale to len „aby sa zasmiali“. Nevadí mu ale keď okolie nehovorí pravdu ako ani to, že ostatných nevidí, iba v súvislosti s tým, že by si nerád dohodol rande s niekým, kto vyzerá úplne inak ako sa popíše. Svoj nick považuje za ja „ta ako keby som to bol ja a nikomu ho nedám“, ale za trocha nedoplnené „ta nemám tam všetky veci napísané“. Ešte stále teda neberie, aj keď má len jeden nick a hovorí pravdu, virtuálny svet za rovnaký ako reálny. Napriek tomu ale virtuálnych kamarátov od reálnych neodeľuje a nechcel by ich stratiť (nebolo by mu to ľahostajné). Nevie si predstaviť, že by bol

bez chatu, ale zjavne tam chodí za jednoznačným cieľom, a to „balit“ dievčatá, k čomu sa počas rozhovoru opakovane vracal.

Číslo 7 je Erik, ktorý bol v prepojení či podobnosti virtuálneho a reálneho sveta pomerne blízko koncovému prípadu. Už u neho nenájdeme, ako u respondenta číslo 6 zmienky o tom, že si niekedy aj vymýšľal, alebo že by jeho nick nebol úplne on. Inak má ale odpovede na otázky (čo vidno pri pohľade na tabuľku) veľmi podobné.

Dalo by sa teda povedať, že vymedzením dvoch krajných prípadov nám vznikla škála, so zameraním na jeden aspekt chatovej komunikácie, a to virtualitu jej vnímania, do ktorej sa dali ostatné prípady začleniť podľa miery výskytu tohoto javu, lepšie povedané podľa miery jeho intenzity, teda podľa toho, nakoľko vnímajú chatové prostredie ako vlastný svet pre seba, v ktorom platia úplne iné pravidlá, a nakoľko ho berú ako súčasť reálneho sveta, ktorá by sa mu mala čo najviac podobáť. Na záver by som chcela povedať, že celá škála, ktorú som práve rozobrala, je skôr hypotetická ako reálna, a je to len jeden z možných spôsobov ako interpretovať získané dáta, a ako sa na nich pozeráť, pričom si nečiní nárok na pravdivosť, skôr na navrhnutie pohľadu na vnímanie virtuálnej komunikácie pubescentmi.

ZÁVER

V práci som sa pokúsila rozobrať viacero tém, ktoré, ako dúfam, môžu pomôcť nahliadnuť do problematiky vnímania virtuálneho sveta chatu pubescentmi. Samozrejme, ako som už spomínala, má byť moja práca len akousi sondou načrtávajúcou niektoré problémy a témy, poprípade navrhujúcou možný spôsob náhľadu na spomínanú problematiku, rozhodne ju ale nepokrýva vyčerpávajúco. Takisto dúfam, že by mohla byť námetom, alebo inšpiráciou pre nejaký ďalší výskum v tejto oblasti.

BIBLIOGRAFIA

ŘÍČAN, P.: Cesta životem. Portál, Praha 2006

VAGNEROVÁ, M.: Vývojová psychologie I.. Nakladatelství Karolinum, Praha 2005

MACEK, P.: Adolescence. Portál, Praha 2003

SKLENÁK, V.: Data, informace, znalosti a internet. C. H. Beck 2001

LÉVI, P.: Kyberkultura. Nakladatelství Karolinum, Praha 2000

DUŠKOVÁ, M., VACULÍK, M.: Psychologické aspekty on-line komunikace prostřednictvím internetu na tzv. chatech. Československá psychologie 46, s. 55-63

ŠMAHEL, D.: Psychologie a internet. TRITON, Praha 2003

FALTÝNEK, L.: Psychologické aspekty komunikace na internetu. Hradec Králové : UHK. (diplomová práce.) 2002 <http://psychologie.kvalitne.cz>

VYBÍRAL, Z.: Psychologie komunikace. Portál, Praha 2005

DISMAN, M.: Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Nakladatelství Karolinum, Praha 2002

Autor neuvedený: <http://reklama.azet.sk/spravy.phtml?i9=&sprava=4> 21.5.2008

Autor neuvedený: <http://azet.sk> 18.3.2008

FERJENČÍK, J.: Úvod do metodologie psychologického výskumu: jak zkoumat lidskou duši. Portál, Praha 2000

MIOVSKÝ, M.: Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Grada Publishing, Praha 2006

Encyklopedie nové universum. Universum, Praha 2003

ŠVARÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol.: Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Portál, Praha 2007

HENDL, J.: Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. Portál. Praha 2005

FINK, E.: Oáza štěstí. Mladá fronta, Praha 1992